

Kieliviesti

Suomi ja meänkieli Ruotsissa 1 • 2025

Puuaiheiset suomenkieliset sukunimet

**Puiden nimiä sisältävät sukunimet Suomen
ruotsinkielisillä alueilla ja Ruotsissa**

Kansalliset suurmiehet Paavo Cajanderin innoittajina

**Tekstin tie ensipainoksista myöhempisiin laitoksiin
Kotuksen klassikkokorpuksen valossa**

Kieliviesti

Suomi ja meänkieli Ruotsissa 1•2025

SISÄLLYS

- 3 Päätoimittajalta
- 4 Puuaiheiset suomenkieliset sukunimet
- 8 Puiden nimiä sisältävät sukunimet Suomen ruotsinkielisillä alueilla ja Ruotsissa
- 19 Kansalliset suurmiehet Paavo Cajanderin innoittajina
- 25 Tekstin tie ensipainoksista myöhempiin laitoksiin Kotuksen klassikkokorpuksen valossa
- 32 Uudissanoja Kielitoimistosta
- 34 Puusanasto
- 36 Isofin meänkieliseminaari 2023
- 41 Kort om innehållet på svenska

Institutet för
språk och
folkminnen

Kielen ja
kansanperinteen
tutkimuslaitos

Kieliviesti

ISSN 0280-350X

Päätoimittaja Riina Heikkilä
Toimituskunta Tarja Larsson
Sari Pesonen
Elina Kangas (meänkieli)
Meri Alarcón (meänkieli)

Lehden aineisto on vapaasti käytettävissä,
mutta lähde on mainittava. Kirjoittajat

vastaavat tekstiensä sisällöstä itse.

Verkkosivusto isof.se/kieliviesti
Sähköposti suomi@isof.se
Puhelin 0200-275 555 (klo 9–12)
Postiosoite Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos,
Box 20057,
104 60 Stockholm
Katuosoite Alsnögatan 11

Riina Heikkilä ja Tarja Larsson kertoivat julkishallinnon sanastohankkeesta Kielitieteen päivillä.

KUVA: ISOF

Arvoisa lukija!

Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos järjesti keväällä sekä suomenkielisen Kieliseminaarin että ruotsinkielisen Språkrådsdagen-konferenssin. Molemmissa kuultiin paljon mielenkiintoisia esitelmiä. Språkrådsdagen-konferenssissa jaettiin myös Isofin vähemmistökielipalkinto, jonka sai Suomen kulttuuri-instituutin kirjastonhoitaja Eeva Östberg. Parhaat onnittelet!

Toukokuussa 2024 Isofin suomen kielen huoltajat kävivät esittelemässä tekeillä olevaa, kolmikielistä julkishallinnon sanastoa Kielitieteen päivillä Jyväskylässä.

Riina Heikkilä

NIMISTÖÄ

Petra Saarnisto

Puuaiheiset suomenkieliset sukunimet

Suomenkieliseen sukunimistöön kuuluu runsaasti luontoaiheisia nimiä. Alkuperältään ne ovat niin vanhoja itäsuomalaisia nimiä, talonnimiä, suomalaistettuja nimiä kuin uudisnimiäkin.

Suomalaisten sukunimien historia on erilainen idässä ja lännessä. Itä-Suomessa sukunimiä on käytetty ainakin 1500-luvulta lähtien. Sen sijaan länsisuomalaisella maalaisväellä ei ole ollut vanhastaan sukunimiä, vaan he alkoivat ottaa niitä käyttöön vasta 1800-luvun loppupuolella. Usein sukunimeksi valittiin asuinpaikan nimi, mutta myös aivan uusia nimiä keksittiin. Sivistyneistö, porvarit ja käsityöläiset käyttivät sukunimiä Länsi-Suomessakin jo ennen 1800-lukua, mutta nimet olivat yleensä ruotsinkielisiä. 1800- ja 1900-luku-

jen vaihteessa nimiä alettiin suomalaistaa kansallisuusaatteen innoittamana. Noina vuosikymmeninä syntyi paljon uusia suomenkielisiä sukunimiä, joista monet liittyvät luontoon.

Tarkastelen tässä artikkelissa sukunimiä, joihin sisältyy jokin puulajin nimitys. Aineistonani ovat ne Suomessa tällä hetkellä käytössä olevat puuaiheiset suomenkieliset sukunimet, joilla on vähintään 20 nimenkantajaa.

Yleisimmät nimet

Suomessa yleisimmät puuaiheiset suomenkieliset sukunimet ovat *Tuominen* (sijalla 24), *Leppänen* (32), *Koivisto* (41), *Kuusisto* (129), *Tamminen* (137), *Koivula* (173), *Lepistö* (178), *Kuusela* (179), *Koivunen* (193)

Puupää

PIIROS: MARKKU HUOVILA

ja *Haavisto* (213). Samoja nimiä on useilla suvuilla, joten esimerkiksi kaikki 12 000 Tuomista eivät kuulu samaan sukuun.

Myös Ruotsissa kaikki edellä mainitut sukunimet ovat käytössä. Ne eivät kuitenkaan kuulu 20 yleisimmän suomenkielisen sukunimen joukkoon, kuten eivät Suomesakaan.

Puusukunimien kärkekymmenikkö sisältää myös puuaiheisissa sukunimissä tavallisimmin esiintyvät johtimet. Ne ovat *-nen*, *-lällä* ja *-stolstö*. Lisäksi yleisimpiin puulajin nimityksen sisältäviin sukunimiin kuuluu pelkästä puun nimityksestä muodostettuja nimiä, kuten *Koivu*, ja yhdyssanatyypisiä nimiä, kuten *Haapasaari*.

Tuominen, Leppänen ja Tamminen

Tyypillisesti *nen*-loppuiset puuaiheiset sukunimet ovat nuorehkoja, 1800-luvun loppupuolella tai 1900-luvun alussa käyttöön otettuja nimiä. Kun länsisuomalaiset alkoivat ottaa sukunimiä, tulivat ensin muotiin niin sanotun Virtanen-tyyppin nimet, joissa jokin luontoon liittyvä sana yhdistettiin johtimeen *-nen*. Johdin oli tuttu vanhoista itäsuomalaisista sukunimistä, ja sitä pidettiin sukunimen tunnusmerkkinä. Alun perin itäsuomalaisten sukunimien *-nen* on vanha kollektiivijohdin, jolla on ilmaistu perheeseen tai sukuun kuulumista. Virtanen-tyyppin nimiä ovat esimerkiksi *Haapainen*, *Honkanen*, *Koivunen*, *Kuusinen*, *Leppänen*, *Pajunen*, *Tamminen* ja *Tuominen*.

Myös moni nimensä suomalaistaja valitsi *nen*-loppuisen puuaiheisen nimen. Uuteen nimeen saattoi vaikuttaa vanha nimi, ei kuitenkaan aina. Esimerkiksi *Tammisen* on valinnut uudeksi nimekseen sekä Ek että Eriksson.

Joistakin *nen*-loppuisista puulajin nimityksen sisältävistä nimistä on vanhojakin tietoja Itä-Suomesta (esimerkiksi *Haapanen*, *Kuusinen*, *Leppänen*, *Mäntynen*, *Pajunen*). Näissä tapauksissa sukunimen taustalla on luultavasti nimenkantajan asuinpaikan nimi. Myös uudisnimen ottajilla nimen aiheeseen saattoi vaikuttaa asuinpaikan nimi tai sen ympäristössä kasvava puulaji.

Koivu ja Lehmuskoski

Virtanen-tyypin jälkeen suosituksi tulivat pelkästä luontoaiheisesta sanasta muodostetut nimet, joita sanotaan Laine-tyypin nimiksi. Tällaisia ovat esimerkiksi *Jalava*, *Kataja*, *Koivu*, *Pihlaja* ja *Tammi*.

Yhdyssanatyyppeistä uudissukunimiä puolestaan syntyi erityisesti nimiä suomalaistettaessa, kun ruotsinkielisiä nimiä käännettiin suoraan tai mukailten. Esimerkiksi *Aspholmista* tuli *Haapasaari*, *Lindforsista* *Lehmuskoski* ja *Björkqvististä* *Koivusalo*. Toisaalta yhdyssanatyypiset sukunimet voivat perustua talonnimiin tai muihin paikannimiin.

Kuusela, Haavisto ja Haavikko

Länsi-Suomessa ihmisiin on vanhastaan viitattu asuinpaikan nimellä. Esimerkiksi *Kuusela*-nimisessä talossa asuva Liisa oli Kuuselan Liisa. Asumusten nimet eivät kuitenkaan olleet pysyviä ja periytyviä sukunimiä, vaan Kuuselan Liisasta tuli Koivulan Liisa, jos hän muutti Koivulan taloon. Kun länsisuomalaiset alkoivat ottaa pysyviä sukunimiä, oli asuinpaikan

nimi luonnollinen valinta. Talojen, tilojen ja torppien nimissä esiintyy usein paikkaa merkitsevä johdin *-lallä*. Sukunimiksi tulivat asuinpaikan nimistä esimerkiksi *Haapala*, *Koivuula*, *Kuusela*, *Leppälä* ja *Mäntylä*.

Paikkaan viittaavia ovat myös johtimen *-stolstö* ja *-kkolkkö* sisältävät nimet (esimerkiksi *Haavisto* ja *Haavikko*). Kumpikin johdin ilmaisee joukkoa tai kokonaisuutta. Paikannimissä *stolstö*-loppuiset nimet ovat yleensä länsi- ja keskisuomalaisia ja *kkolkkö*-loppuiset itä- ja pohjoissuomalaisia. Sukunimiksi niitä on tullut sekä talonniemien kautta että uudisnimenä. Esimerkiksi oma sukunimeni *Saarnisto* on aikoinaan valittu uudisnimiä esittelevältä listalta.

Tavallisimmat puut

Mitkä puulajit esiintyvät useimmin suomenkielisissä sukunimissä? Koska aineistostani puuttuvat ne nimet, joilla on alle 20 nimenkantajaa, laskelmiani voi pitää vain suuntaa antavina. Aina ei myöskään ole täysin selvää, mikä sana nimeen oikeasti sisältyy. Esimerkiksi sana *tammi* tarkoittaa paikannimipohjaisissa sukunimissä usein patoa.

Aineistossani useimmin esiintyvät puulajien nimitykset ovat *koivu* (yli 60 nimessä), *haapa*, *honka*, *kuusi* ja *leppä* (jokainen noin 50 nimessä). Kärkiviisikko kuvaa hyvin suomalaisten elinympäristöä: Suomen metsien yleisimmät puulajit ovat kuusi, mänty, hieskoivu ja rauduskoivu. (*Honka* merkitsee isoa, korkealle oksatonta suorarunkoista mäntyä.) Myös haapa ja harmaaleppä ovat Suomessa yleisiä puulajeja.

Muita kymmenessä tai useammassa nimessä esiintyviä puulajin nimityksiä ovat *kataja*, *lehmus*, *mänty*, *niini*, *paju*, *petäjä*, *pihlaja*, *saarni*, *tammi*, *tuomi* ja *vaahtera*. (*Niinipuu* merkitsee metsälehmusta ja *petä-*

jä mäntyä.) Suurin osa näistäkin lajeista on tavallisia Suomessa. Meillä harvinaisempien jalopuiden nimitykset sukunimissä selittyvät ainakin osin käännösnimillä. Esimerkiksi *Ek-*, *Lind-* ja *Alm-*alkuiset nimet ovat olleet suosittuja myös sellaisilla alueilla, joilla tammia, lehmuksia ja jalavia ei kasva.

Pitkälti puulajien esiintymisen sukunimissä kuitenkin selittävät paikannimet. Perinnäiset paikannimet kuvailevat aina paikkaa jollain tavalla, ja yleinen nimeämisperuste on jokin paikalla esiintyvä tai kasvava. Esimerkiksi leppää kasvava niemi on nimetty *Leppäniemeksi*, niemeen rakennettu talo on saanut saman nimen ja talon asukkaat ovat ottaneet sen sukunimekseen. Myös aivan uuden nimen keksijät ovat voineet käyttää nimen aineksena ympäristönsään kasvavia puita.

Yhä suosittuja

Suomessa uudissukunimen ottaminen on jälleen viime vuosina noussut suosioon. Toisin kuin Ruotsissa, Suomessa kaikkein yleisimmätkin sukunimet ovat suojattuja eikä käytössä olevaa nimeä saa ottaa ilman erityistä syytä. Nimenmuuttajalle jää vaihtoehdoksi etsiä uusi nimi omasta suvusta tai keksiä kokonaan uusi nimi.

Luonto on 2000-luvullakin suosittu uudissukunimen aihe. Viimeisen viiden vuoden sisällä on otettu muun muassa seuraavat puulajin nimityksen sisältävät uudiset nimet: *Haavanoksa*, *Hopeapaju*, *Ikibonka*, *Koivukallio*, *Lepänniemi*, *Mustakuusi*, *Petäjäläakso*, *Pihlajalehto*, *Saarnipuu*, *Tammensola*, *Tuomisilta*, *Vaahteravirta*.

Kirjoittaja työskentelee nimistöhuoltajana Kotimaisten kielten keskuksessa.

Lähteet ja lisää luettavaa

1. Digi- ja väestötietovirasto: Väestötietojärjestelmän suomalaisten nimiaineistot. Rekisteritilanne 1.2.2024. avoindata.fi
2. Leibring, Katharina & Mattfolk, Leila 2024: Granlund, Björk och Eklind – Om träd i efternamn i Svenskfinland och Sverig. Teoksessa Träd i Sverige – Kulturhistoriska och samtida perspektiv. Toim. Annika Karlholm, Tommy Kuusela, Kristina Neumüller & Eva Thelin. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen. isof.se/lar-dig-mer/
3. Luonnonvarakeskus: Kotimaiset puulajit. luke.fi/fi/luonnonvaratieto
4. Mikkonen, Pirjo & Paikkala, Sirkka 2000: Sukunimet. Helsinki: Otava.
5. Saarnisto, Petra 2021: Hirvonen, Härkönen, Kokko ja moni muu. Kielikello 3/2021. kielikello.fi
6. Saarnisto, Petra 2023: Havaintoja uudissukunimien sanastosta ja rakenteesta. Kielikello 1/2023. kielikello.fi
7. Skatteverket: Sök hur många som har ett visst namn. skatteverket.se/privat/folkbokforing Elina Wihuri: [Kenen poika Jón on? \(Kieli-ikkuna 17.6.2007\)](https://www.kieli.fi/kunnon-tyylinen-2007-06-17)

Puiden nimiä sisältävät sukunimet Suomen ruotsinkielisillä alueilla ja Ruotsissa

Käsitettä puu voidaan käyttää kielessä myös abstraktissa merkityksessä. Monet meidän ruotsinkielisistä sukunimistämme sisältävät eri puulajeja tai puiden osia kuvaavia sanoja. Tämä artikkeli tutkii sitä, kuinka puulajien nimiä on käytetty sukunimien osina ja mitkä puulajit ovat kaikkein houkuttelevimpia nimien muodostuksessa. Tutkimme puuperspektiivistä myös sukunimien muodostamisen yhteneväisyyksiä ja eroja Ruotsissa ja Suomen ruotsinkielisillä alueilla.

Ruotsalainen sukunimikäytäntö kautta aikojen

Vakiintuneet ja periytyvät sukunimet on ruotsalaisessa nimikäytännössä myöhäinen ilmiö verrattuna etenkin Länsi- ja Etelä-Euroopan suuriin kieliin. Keskiajalla kaupungeissa käytettiin jonkin verran lisänimiä (eli yksilöiviä nimiä, joita yhdistettiin etunimeen), mutta suurimmalla osalla asukkaista oli vain etunimensä, ehkä yhdistettynä isännimeen + *son* tai *dotter*. Aateliset olivat ensimmäinen kansanryhmä, jolle määrättiin perinnölliset sukunimet, kun ritarihuonejärjestys päätti, että heillä tulisi olla vaakuna sekä perinnöllinen

KUVA: DANIEL GRÖNJORD

sukunimi, joka kuului sen kanssa yhteen. Monia nk. heraldisia elementtejä, kuten *sabel* (sapeli), *sköld* (kilpi), *stjärna* (tähti) ja *sparre* (polvivarssi), otettiin tämän takia käyttöön nimiksi, usein yhdistettynä johonkin värisanaan kuten *gyllen* tai *silver*. Heraldisten osien lisäksi käytettiin myös luontoon liittyviä sanoja kuten *berg*, *gren*, *lilja*, *sten* – sekä jalopuita kuten *ek* (tammi) ja *lind* (lehmus). Esimerkkejä luontovivah-teita sisältävistä aatelinimistä ovat *Ekeblad*, *Ekenstierna*, *Gyllengren*, *Lillie*, *Lindelöf* ja *Lindschöld*.

Papit ja oppineet ottivat usein käyttöönsä kotipaikkaansa liittyviä lisänimiä, monesti latinalaisilla tai kreikkalaisilla vaikutteilla tai puhtaina käännoksinä joko paikan koko nimestä tai nimen osista. Esimerkkejä tällaisista nimistä ovat *Angermannius* – johdos Ångermanlandista, sekä *Sylvius* – johdos Gunnarskogista (latinan *silva/sylva* tarkoittaa ”metsää”). Lapset eivät

aina perineet näitä nimiä, vaan he saivat ottaa käyttöönsä uuden nimen. Esimerkki tällaisesta puuyhteyden sisältävästä nimestä on *Lagerlöf*, jonka ottivat 1600-luvun lopulla käyttöönsä papin lapset, kun pappi oli itse ottanut lisänimekseen *Schivediuksen* värmlantilaisen kotikylänsä Skivedin mukaan.

1600-luvun aikana myös kaupunkien porvarit ja käsityöläiset alkoivat ottaa käyttöönsä kaksiosaisia lisänimiä. Nämä sisälsivät usein jonkin osan kotipaikkakunnan nimestä; jos henkilö tuli Lindesbergistä, hän saattoi kutsua itseään *Lindgreniksi*, *Lindbergiksi* tai *Lindströmiksi*. Nimien jälkiosat olivat osittain samoja kuin aatelinisilla, ainoastaan heraldisia elementtejä ei käytetty yhtä usein. Tämä käytäntö levisi pikkuhiljaa niin, että myös ruukintyöläiset, kisällit ja pohjoisen uudisraivaajat ottivat käyttöönsä samanlaisia nimiä 1700-luvulta alkaen.

Maatiloilla rahvaiden keskuudessa olivat tätä vastoin yleisempiä patronyymit (isännimet) pitkälle 1800-luvulle saakka. Tämä tarkoitti sitä, että Per Anderssonin poika kantoi isännimeä *Persson*, kun taas tytär kantoi nimeä *Persdotter*. Yhä useammat kuitenkin vaihtoivat patronyymin periytyviin sukunimiin, jotka olivat usein kaksiosaisia kuten *Lindberg*. Koska nimien käyttöä ei säännelty mitenkään, saattoivat useat eri ihmiset ottaa käyttöönsä saman nimen ilman mitään kytköstä toisiinsa. Tämä yhdistettynä siihen, että useat perheet valitsivat periytyväksi nimekseen yleisen *-son*-päätteisen nimen, johti siihen, että meillä oli 1800-luvun loppuun mennessä sekä Ruotsissa että Suomessa monia henkilöitä, joilla oli täysin sama sukunimi (ja jopa etunimi).

Nimien sääntely Ruotsissa

1800-luvun lopulla sosiaalisen ja taloudellisen liikkuvuuden lisääntymisen yhteydessä Ruotsissa syntyi ongelma henkilöiden tunnistamisesta, ja vaatimuksia nimenanto-käytännön sääntelemiseksi alettiin esittää. Tästä ei seurannut uutta nimilakia, mutta sen sijaan syntyi vuonna 1901 sukunimi-asetus, joka kehotti ihmisiä käyttämään pysyviä sukunimiä, jollaisiksi laskettiin myös periytyvät patronyymit. Asetuksen myötä sukunimen muuttamisesta sellaiseen sukunimeen, joka oli jo käytössä, tuli vaikeampaa. Oli kuitenkin hankalaa saada selville, mitkä nimet olivat jo käytössä, koska keskitettyä väestökirjanpitoa ei ollut. Ruotsalaiset, etenkin *-son*-nimiä käyttävät, alkoivat muuttaa nimiään entistä useammin. Nimien muodostukseen ei ollut tarkkoja rajoituksia, mikä huoletti kielipuristeja.

Kun kansaneläkejärjestelmää otettiin käyttöön 1910-luvulla ja tuli entistä tärkeämmäksi pystyä tunnistamaan henkilöt, nostettiin uudelleen esiin tarve nimistön kartoituksesta ja julkaistiin jopa listoja ruotsinkielelle sopivista sukunimistä. Vuonna 1918 aloitettiin kieliprofessori Adolf Noreenin johdolla valtiollinen tutkimus, joka julkaisi vuonna 1921 listan käytössä olevista sukunimistä, *Sverges familjenamn 1920 ("Ruotsin sukunimet 1920")*. Ajan nationalistisen hengen mukaisesti vuonna 1921 julkaistiin myös *Svensk namnbok ("Ruotsalainen nimikirja")*, joka sisälsi ruotsinkielisistä sanoista kehitettyjä sukunimiehdotuksia. Koska käytössä olevia sukunimiä ei saanut enää ottaa käyttöön (ilman sukulaissuhdetta), oli tarve uusille nimille suuri.

Nimiehdotuskirjaa käytettiin ahkerasti nimenmuutosten yhteydessä useiden vuosikymmenien ajan. Ruotsalaisten nimenmuutoshalu kasvoi vuosien kuluessa yhä suuremmaksi (ks. Hedberg 2021). Kun uudet nimet alkoivat loppua, sai paikannimiprofessori Jöran Sahlgren vuonna 1937 tehtäväkseen keksiä uusia nimiehdotuksia. Hänen ehdotuksensa perustuivat ensi kädessä paikkojen nimiin, sekä kokonaisina paikkojen niminä että paikannimistä löytyvinä nimien osina. Uudet nimiehdotuskirjat julkaistiin vuosina 1949 ja 1940, mutta mistään niistä ei tullut yhtä käytettyjä kuin vuoden 1921 nimikirjasta. Kokonaiset paikkojen nimet eivät puhutelleet yleisöä suurissa määrin, minkä takia jo 15 vuotta myöhemmin, 1954, julkaistiin uusi nimikirja, jossa nimiehdotukset olivat vapaammin muodostettuja. Tämän jälkeen nimikirjojen julkaisu jatkui, jälkeensä kielellisesti laadittuina, 2000-luvulle asti

täyttämään tarpeen. Hyvin pitkän aikaa ei jo käytössä olevia sukunimiä saanut ottaa käyttöön. Uuden nimilain voimaan astumisen myötä on vuodesta 2017 asti ollut mahdollista ottaa vapaasti käyttöön mikä tahansa sukunimi, joka on käytössä vähintään 2 000 henkilöllä. Ruotsalaiset jatkavat nimensä vaihtoa ja uusien nimien keksimistä nykypäivänäkkin; Ruotsin verovirasto Skatteverket vastaanottaa tuhansia nimenmuutoshakemuksia joka vuosi. (ks. Ruotsalaisesta henkilönnimisäätelystä Brylla & Leibring 2021.)

Ruotsinkielinen nimikäytäntö ja nimien sääntely Suomessa

Suomessa on tänä päivänä noin 290 000 ruotsinkielistä kansalaista, joista suurin osa asuu Pohjanmaalla, Ahvenanmaalla, Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla. Toisin sanoen noilla alueilla on todennäköisintä tavata ruotsinkielistä sukunimeä käytäviä suomalaisia, mutta on myös monia ruotsinkielisiä, joilla on suomenkielinen sukunimi ja päinvastoin.

Läntisillä ja eteläisillä alueilla, joissa suurin osa ruotsinkielisistä asuu, henkilönimien käyttö kehittyi suurimmaksi osaksi samalla tavoin kuin Ruotsissa. Olivathan nykyinen Suomi ja Ruotsi samaa valtiota monien vuosisatojen ajan, aina vuoteen 1809 asti, ja niissä noudatettiin samoja lakeja sekä usein myös samoja perinteitä. Sen sijaan itäisessä Suomessa sukupolvelta toiselle periytynyt sukunimi on ollut käytäntönä hyvin pitkään (Paikkala 1995).

1700-luvun alussa alkoi maa- ja henkirjoissa esiintyä maatilojen eli maakirjatalojen nimiä, tätä ennen maakirjoihin oli kirjattu maanomistajan nimi. Lopulta maaseudulla, etenkin Pohjamaalla, yleistyi

se, että virallisiin asiakirjoihin merkittiin patronyymin lisäksi myös se, mihin maakirjataloon henkilö kuului. Jos henkilö muutti myöhemmin toiselle maatilalle, hän vaihtoi nimensä uuden paikan nimeen. Maakirjatalot pilkottiin sitten myöhemmin pienempiin osiin, joista eroteltiin pienempiä tiloja. Vuoden 1896 keisarillisen asetuksen mukaan näillä tiloilla tuli olla sekä rekisterinumero että nimi. Sekä maakirjatalojen että tilojen nimiä otettiin usein käyttöön sukuniminä, joten kaikilla samassa talossa tai samalla tilalla asuvilla oli sama sukunimi. (ks. Blomqvist 1988 s. 37) Tätä vastaavaa käytäntöä ei ollut Ruotsissa. Niin kutsutut ”pihannimet” (*gårdsnamnen*), kuten *Kersin* tai *Annikan*, jotka lisättiin etunimen eteen ja jotka liittyivät tilan tai suvun nimiin, perustuivat yleensä erilaisiin henkilönnimiin (etunimiin, sotilasnimiin) tai jopa ammattinimikkeisiin. Näitä nimiä on käytetty virallisissa yhteyksissä lähes yksinomaan Taalainmaalla, jossa niistä muodostui myös sukunimiä. Tässä kuvaillulla suomalaisella järjestelmällä on enemmän yhtenevyyksiä norjalaiseen järjestelmään, jossa monista tilojen nimistä tuli sukunimiä.

Vuoteen 1920 asti nimensä sai valita vapaasti. Vuonna 1920 Suomessa astui voimaan sukunimilaki (328/1920; ks. Blomqvist 1993 s. 221), joka velvoitti kaikkia, joilla ei vielä sukunimeä ollut, ilmoittamaan nimensä seu-

”
Itäisessä Suomessa sukupolvelta toiselle periytynyt sukunimi on ollut käytäntönä hyvin pitkään.

rakuntansa kirkkoherralle. Jos joku ei sitä tehnyt, oli papin tehtävänä valita hänelle sukunimi. Sukunimilaki ei sisältänyt mainintaa lasten tai aviovaimon nimistä, mutta perinteeksi tuli, että sukunimi kulkee suvussa isän puolella, jos vanhemmat olivat naimisissa. Muussa tapauksessa lapsi sai äitinsä sukunimen.

Vuoden 1920 sukunimilain mukaan nimeään ei saanut vaihtaa tiettävästi muilla käytössä olevaan nimeen, jos ei voitu todistaa,

että nimeä oltiin aikaisemmin käytetty omassa suvussa. Koska ei ollut olemassa mitään keskitettyä väestörekisteriä, josta olisi voinut tarkistaa oliko nimi käytössä, eri puolilla maata voitiin ottaa käyttöön sama nimi.

Lain mukaan nimet eivät myöskään saaneet olla sopimattomia eikä niiden kirjoitusasu saanut olla suomalaisen nimikäytännön vastainen. Usein nimeksi otettiin, tai annettiin, sen talon tai tilan nimi, jolla asuttiin. Monet sukunimet ovat tämän takia ensisijaisesti tilojen tai talojen nimiä.

Suomenruotsalaisten nimenvaihtajien apuna ei ollut samanlaisia nimikirjoja kuin Ruotsissa, mutta niiden sijaan Suomalaisuuden liitto on tarjonnut kansalaisille koko 1900-luvun ajan painettuja nimiehdotuskirjoja suomenkielisistä sukunimistä. Nämä sisälsivät myös luettelon suojelluista sukunimistä, jolloin oli maksua vastaan mahdollista ilmoittaa nimensä suojelluksi. (ks. Manni-Lindqvist 1994.) Tämä kävi tarpeettomaksi vuonna 1986, kun uusi ni-

milaki suojeli kaikki olemassa olevat sukunimet. Tämän jälkeen ei ollut mahdollista ottaa käyttöönsä käytössä olevaa sukunimeä ilman erityistä oikeutta siihen, esim. jos se oli ollut esivanhempien käytössä.

Kuten Ruotsissa, sukunimen vaihtaminen on Suomessakin mahdollista. Vuosien 2019–2022 oikeusministeriön nimilautakunta hyväksyi lähes 2 000 täysin uutta sukunimeä. Kuten sanottua, ovat kaikki Suomessa käytössä olevat sukunimet suojeltuja, joten vapaita sukunimiä ei ole samalla tavalla kuin Ruotsissa. Nykyään nimien käyttöä säätelee etu- ja sukunimilaki (2017:946).

Vuodesta 2018 on ollut Kotuksen sivuilla mahdollista tutustua listaan noin 6 000 suomenkielisestä ja noin 550 ruotsinkielisestä sukunimiehdotuksesta. Lista perustuu Suomen Maanmittauslaitoksen Paikannimirekisteriin, ja sitä päivitetään jatkuvasti.

Vertailu maiden välillä

Kuten sanottu, materiaali sisältää siis selkälaiset sukunimet, jotka ovat vuonna 2013 Ruotsissa käytössä vähintään kymmenellä ja Suomessa vuonna 2022 vähintään kahdellakymmenellä henkilöllä. Koska materiaali on vinoutunutta, tulee muistaa, että kuva antaa osittain vääristyneen käsityksen. Esimerkiksi *Appel*-alkuosan sisältäviä nimiä on ruotsinruotsalaisessa materiaalissa 20 ja suomalaisessa 8, mutta prosentuaalisesti niitä esiintyy useammin suomalaisessa kuin ruotsalaisessa materiaalissa.

On selkeästi havaittavissa, että *lind*, *björk* (koivu), *ek* ja *alm* (jalava) ovat suhteellisesti yleisempiä osia suomalaisissa nimissä, samoin kuin *lön*n (vaahtera), *rön*n (pihlaja), *lager* (laakeripuu), *häg*g (tuomi), *tall* (mänty), *appel* (omenapuu) ja *syren* (syreeni).

Nykyään nimien käyttöä säätelee etunimi- ja sukunimilaki.

Sen sijaan *ek*, *alm* (jalava), *älme/elme*, *furu* (mänty) ja *ask* (saarni) sekä *äspelespe* (saarni), *hessel* (pähkinäpensas), *bok* (pyökki) ja *äske/leske* ovat yleisempiä puunimien joukossa Ruotsissa.

Mitkä yksittäiset nimet ovat yleisimpiä Suomessa ja Ruotsissa?

Koska lehmus ja tammi ovat selkeästi yleisimmät sukunimissä esiintyvät puut, ei ole yllättävää, että nämä kaksi puulajia hallitsevat myös yksittäisten nimien listoja molemmissa maissa. Mitkä puulajin nimen sisältävät nimet ovat sitten kaikkein yleisimpiä? [Kaaviossa 1](#) näkyy 20 yleisintä puusukunimeä sekä niiden listasijoitus Ruotsissa vuonna 2013. Eri kirjoitusasuja ei ole yhdistetty, eli esimerkiksi kirjoitusmuotoja *Lindquist* ja *Lindkvist* ei ole laskettu yhteen yleisimmän kirjoitusmuodon *Lindqvistin* kanssa.

Kaavion puulajit ovat jalava, koivu, tammi ja palmu – sekä lehmus, joka sisältyi yli puoleen nimistä. Yleisintä puunimeä, *Lindbergiä*, käyttää yli 27 000 henkilöä ja myös *Lindstömillä* sekä *Lindgrenilla* on molemmilla yli 20 000 käyttäjää. Yhteensä laskettuna yli 240 000 henkilöllä on käytössä jokin taulukon nimistä. Jokaista viittä puulajia käytetään myös sukuniminä sellaisenaan, mikä ehkä viittaa siihen, etteivät ne ole täysin menettäneet semanttista yhteyttään puuhun luonnonilmionä.

Lista suomalaisten puita sisältävistä sukunimistä ei eroa paljon ruotsalaisista. [Kaavio 2](#) sisältää 20 yleisintä nimeä. Vertailun vuoksi kaavioon on lisätty nimen sijoitus kaikkien sukunimien joukossa, mutta tulee muistaa, että sijoitus on laskettu kaikista suomalaisista sukunimistä, ei ainoastaan ruotsinkielisistä. Kaikista ruotsinkielisistä nimistä Suomessa vuon-

na 2022 kolmanneksi yleisin oli *Lindholm*, heti *Nymanin* ja *Johanssonin* jälkeen.

Kuten voi havaita, useat 20 suosituimman joukossa olevat puulajeja sisältävät nimet ovat samoja Suomessa ja Ruotsissa. Puulajit *al* (leppä), *björk* (koivu), *ek* (tammi), *gran* (kuusi), *hägg* (tuomi), *lind* (lehmus), *lönn* (vaahtera) ja *palm* (palmu) ovat mukana 20 yleisimmässä ruotsinkielisessä nimessä Suomessa. Kuten Ruotsissa, yleisin puulaji on lehmus; se sisältyy 20 nimestä yhdeksään. *Lind*-osan sisältävien yhdyssananimien, kuten suosituimpien *Lindholmin* ja *Lindströmin*, lisäksi monilla suomalaisilla on sukunimenä pelkkä *Lind* tai joku siitä johdettu muoto, kuten *Lindén* tai *Lindell*.

Alueellisia eroja nimien levinneisyudessa

Pohjois-Ruotsissa nimet, jotka sisältävät puulajeja kuusi, tuomi ja pihlaja, ovat yleisempiä kuin etelämmässä, jossa niiden sijasta jonkin verran yleisempiä ovat jalavan tai pyökin sisältävät nimet. Syy-yhteys löytyy luonnollisesti sekä paikannimien että puiden luonnollisen levinneisyyden väliltä (ks. Holmäsen 1998). On hyvä muistaa, että porvarillistyylliset kaksiosaiset nimet ovat yleisesti yleisempiä Norrlannissa, kun taas patronyymit ovat edelleen yleisempiä etelässä (Frändén 2021 s. 225–227). Yleisimpien puulajien, tammen ja lehmuksen, osalta ei ole havaittavissa alueellisia eroja; näitä nimiä käytetään joka puolella, myös alueilla, joissa näitä puita ei luonnollisesti esiinny. Toisin sanoen vaikuttaa siltä, että *ek* ja *lind* ovat suuressa määrin leksikaalis-tuneet nimen osina.

Suomen osalta meillä ei ole dataa, jonka avulla sukunimiä voisi analysoida alueelli-

KUVA: DANIEL GRÖNJORD

sella tasolla. Mutta koska monet ovat valinneet sukunimensä talonsa tai maatilansa mukaan, olemme luoneet karttoja nimitystutkimustyökälu Nimisammon avulla tiloista, kylistä ja taajamista, joiden nimien alkuosana on *Björk-*, *Tall-*, *Fur(u)-*, *Gran-*, *Lind-*, *Ek-* tai *Alm-*. Vertaamme alla näitä kunkin puun levinneisyysalueeseen. Jälkimmäiset kartat olemme luoneet *Kasviatlas 2018:n* kautta (Lampinen & Lahti 2019).

Suomessa kaikkialla yleiset puulajit ovat koivu, mänty ja kuusi. [Kartat 2-4](#) näyttävät pienemmissä kuvissa koivun (hieskoivu), männyn sekä kuusen levinneisyyden ja suuremmissa kuvissa tilat, kylät ja taajamat, joiden nimien alussa on *Björk-*, *Tall-* tai *Fur(u)-* sekä *Gran-*. Kartat ovat niin kutsuttuja lämpökarttoja – mitä lämpimämpi väri, sitä tiheämmin puulajit

sekä nimien osat esiintyvät. Näitä kolmea puulajia koko maassa, minkä lisäksi rakennuksia, joiden nimissä puulajit mainitaan, esiintyy kaikkialla Suomen ruotsinkielisellä alueella.

Yleisimmät ruotsinkieliset puulajeja sisältävät sukunimet kuitenkin *Ek-* ja erityisesti *Lind-*alkuisia. Nämä puulajit eivät ole yhtä yleisiä.

Näkyä selkeästi, että *Ek-* ja *Lind-*alkuisia tilojen ja kiinteistöjen nimiä esiintyy käytännössä kaikkialla ruotsinkielisillä alueilla, ja jopa alueilla, jotka eivät nykyään ole ruotsinkielisiä, kun taas puulajit lehmus ja tammi eivät olet yleisiä koko alueella. Tämä viittaa siihen, että aivan kuten Ruotsissa, sekä *lind* että *ek* ovat leksikaalistuneet nimen osina.

Yksi Suomessa harvinainen puulaji on jalava. Sukunimenä se esiintyy nimissä *Alm* (523 käyttäjää), *Almgren* (135), *Almqvist* (68) ja *Almén* (49). Puunnimi *alm* on myös jossakin määrin käytössä tilojen ja kylien nimissä Suomessa.

Jalavien harvinaisuudesta kertoo myös nimi *Utlandsträdet* ("Ulkomaanpuu"), joka on annettu Lapinjärvellä sijaitsevalle tunnelulle puulle. Nimi on mainittu pitäjänhistoriikissa 1900-luvun alussa seuraavan lisäyksen kanssa: "Harvinainen puu, tietojen mukaan kynäjalava, antanut nimen *Utlandsträdet/Ulkomaanpuu*" (Allard 1920). Sekä kynä- että vuorijalava ovat Suomessa uhanalaisia (Hyvärinen ym. 2019).

Eksoottiset puulajit sukunimissä

Tietyt eksoottisemmat puulajit, kuten *ceder* (setri), *lager* (laakeripuu), *oliv* (oliivipuu) ja *palm* (palmu) ovat juurtuneet ruotsinkieliseen sukunimivalikoimaan. Miksi juuri nämä lajit ovat viihtyneet ruotsinkielisessä nimimullassa selittyy sillä, että ne ovat jalopuita, joita on käytetty ahkerasti heraldisina elementteinä aatelinimisissä. Esimerkkejä tällaisista aatelinimisistä ovat *Cederström*, *Lagerbielke*, *Olivecrona* ja *Palmstierna*. (Aatelinimisissä yleisiä puita ovat myös tammi ja lehmus, kuten aikaisemmin mainittu.) Niin setri kuin oliivi ja palmu mainitaan Raamatussa ja muissa uskonnollisissa teksteissä, mikä on johtanut siihen, että kyseiset lajit tunnettiin eri kansanryhmissä jo varhain. Laakeripuu ja sen antiikinaikaiset assosiaatiot kunnioitettiin urotekoihin ja opintomenestykseen olivat myös hyvin tunnettuja, ainakin ylemmissä yhteiskuntaluokissa.

Puut nimien jälkiosina

Tähän asti olemme tutkineet nimiä, joiden ensimmäisenä osana on puulaji, mutta joitakin puulajeja käytetään myös nimien jälkimmäisenä osana. Tämän voi tulkita olevan jälleen yksi indikaattori siitä, että puiden nimien sisältömerkitys on heikentynyt. Yleisimmät puut nimien osina Ruotsissa vuonna 2013 olivat lehmus, koivu, tammi, mänty ja kuusi. Nimen jälki-osana *-lind* esiintyy yli 200 eri alkuosan kanssa, ja *-björk* sisältyy yli 50 nimeen. On kiinnostavaa, että tammi, joka on nimissä suosittu alkuosa, ei ole läheskään yhtä suosittu jälkiosana; vuoden 2013 materiaalissa mainitaan vain parikymmentä nimeä.

Suomessa puut nimien loppuosina ovat erittäin harvinaisia. Tutkitusta materiaalista löytyi kolme *lind*-päätteistä ja kaksi *björk*-päätteistä nimeä. *Ek*- ja *fur*-päätteiset nimet puuttuvat. Nimistöön kuuluvat *Södergran* ja *Norrgran*, mutta niiden alueiden murteilla, joissa vastaavia maatilojen nimiä esiintyi, nimet lausutaan useimmiten lyhyellä a:lla ja pitkällä n:llä, /grann/, mikä viittaa siihen, että loppuosan on muodostanut sana *granne* (naapuri). Kirjoitusasu *Norrgrann* on sukunimissä huomattavasti yleisempi kuin *Nordgran*, ja tilanniminä Närpiössä nimet kirjoitetaan niin ikään *Norrgrann* ja *Södergrann*. (ks. Karsten 1929 s. 41.)

Puut nimiehdotuksissa Ruotsissa vuonna 1921

Voi olla mielenkiintoista tutkia, jos ja miten valtiovalta on yrittänyt vaikuttaa nimien luomiseen nimiehdotuksiansa kautta – silloin kun sukunimiemme normien luominen ja sääntely aloitettiin, eli Ruotsissa vuoden 1921 jälkeen. Jo aikaisemmasta käytössä ole-

vien nimien listauksesta, vuonna 1921 julkaistusta *Sverges familjenamnista*, voi nähdä, että *Lind* ja *Ek* olivat jo tuolloin yleisimmät nimien osat. Kolmannella sijalla on *Vide* (paju) ja sen jälkeen *Al* (Ahl), *En* (kataja), *Björk*, *Ceder*, *Lager*, *Alm* ja *Gran*. Lista näyttää kuta kuinkin samalta tänä päivänä (ks. [Kaavio 1](#)), vaikkakin *Björk* on nykyään yhtä yleinen kuin *Vide*. Ei ole siis mitenkään uusi ilmiö, että juuri nämä puut ovat sukunimissä niin yleisiä.

Koska yksi syy sukunimien kartoitukseen 1910-luvulla oli saada inspiraatiota uusiin nimiin, julkaistiin ensimmäinen nimiehdotuskirja (*Svensk namnbok*) jo 1921. Jos sitä analysoi puunimiperspektiivistä, voi aavistaa, että nimien keksijät, joiden joukossa oli mm. nordisti Adolf Noreen, miettivät aktiivisesti myös sitä, mitä puita nimiehdotuksissa esiintyi. *Lindin* sisältävät nimet eivät olleet erityisen tavallisia (olivathan monet sellaiset nimet jo käytössä), kun taas tuolloin harvinaisemmat tuomi, vaahtera, mänty (*tall*), paju (*pil*) ja honka (*furu*) nostettiin esiin ja sisällytettiin useisiin nimiehdotuksiin. Tammen ja lehmuksen lisäksi muut heraldiset puut ovat harvinaisia – tästä voi aavistaa normatiivisen ajatuksen siitä, että aatelinimiä tuli suojella. Koristeellisia kirjoitusasuja kuten *Elme Älmen* tai *Biörk Björkin* sijaan ei esiinny, tosin nimissä *Pihl* ja *Ahl* l-kirjain on kirjoitettu hl-muodossa.

Oliko näistä ehdotuksista mitään hyötyä? Kyllä, vuoden 2013 tilastoista näemme, että *alm*, *lönn* ja *pil* sisältyvät nyt useisiin uusiin nimiin. *Bok-*, *Hägg-*, *Hassel-*, *Oxel* ja *Fläder*-nimien joukosta löytyy nimiä, joita ei vielä tänä päivänä ole otettu käyttöön.

Puulajit uudissukunimissä Ruotsissa ja Suomessa

Koska on jo olemassa niin paljon puusukunimiä, on houkuttelevaa uskoa, että vain muutama uutena otettu sukunimi sisältää puulajien nimiä. Ja niinhän se vaikuttaa olevan; uusista Ruotsissa käyttöön otetuista nimistä, jotka on koostettu ruotsinkielisestä kielimateriaalista, vain noin kaksi prosenttia (67 nimeä) sisälsi jonkun puulajin nimen (TK). On oleellista tuoda esiin, että osa puiden nimiä sisältävistä sukunimistä kuuluu niin kutsuttuihin vapaisiin sukunimiin, eli nimiin, joilla on vähintään 2 000 käyttäjää ja jotka on vuoden 2017 jälkeen saanut ottaa käyttöönsä kuka tahansa, joka haluaa vaihtaa sukunimensä. Tämän takia nämä nimielementit eivät ehkä ole niin houkuttelevia. Ruotsin veroviraston Skatteverketin vapaiden nimien listalta näkyy, että 58 noin 500 vapaasta sukunimestä sisältää puun nimen, eli noin 10 prosenttia. Lisäksi voidaan todeta, että vaikka luonnosta inspiraation saaneita nimiä esiintyy usein uusissa sukunimissä, yleensä sukunimien vaihtajia houkuttelee hieman villimpi ja romanttisempi luonto, kuten villieläimet ja sanat *frost*, *vinter* ja *hav* (Leibring 2017 s. 139).

Suomessa uudissukunimissä esiintyy puiden nimiä jonkin verran. Niistä 511 uudesta sukunimiehdotuksesta, jotka löytyvät Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivuilta (ks. Kotus) syksyllä 2023, noin 10 prosenttia sisälsi puulajin. Niissä uudissukunimissä, joita Suomen oikeusministeriön nimilautakunta on puoltanut vuosina 2019–2021, esiintyy *Al-*, *Ceder-* ja *Tall-* nimien alkuosina ja *-lind* jälkiosina (*Förordade efternamn* 2019–2021).

Ovatko mitkään puiden nimet leksikaalistuneet?

Leksikaalistumisella tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että puiden nimet, kuten *lind* ja *björk*, ovat menettäneet merkitysyhteytensä niitä kuvaavaan puuhun, minkä takia niitä voidaan käyttää yhdessä minkä tahansa nimiosan kanssa. Pari esimerkkiä ovat nimet *Furulind* ja *Lindbjörk*, joissa nimeen sisältyy kaksi eri puulajia. Toinen epälooginen yhdistelmä on esimerkiksi *Granlöf*. Koko nimistömateriaalia tarkastellessa vaikuttaa selvältä, että *lindistä* on tullut merkityksetön nimen osa, joka viittaa sukunimeen muttei mihinkään muuhun. Myös *björk* ja jossain määrin *ek(e)* toimivat samalla tavalla Ruotsissa, kun taas muissa nimissä on aistittavissa yleisnimen merkitys. Suomessa leksikaalistuminen ei ole yhtä selkeää, mutta se, että kiinteistöille on annettu *Lind-* tai *Ek-*alkuisia nimiä sellaisilla alueilla, joissa kyseiset puulajit ovat harvinaisia, viittaa siihen, että nimeä antaessa siihen on valittu osa, joka kuulostaa kauniilta sen merkityksen sijasta.

Lopuksi

Olemme tässä artikkelissa osoittaneet, että puulajien nimet ovat näkyvässä roolissa niin suomenruotsin kuin Ruotsin nimistömaimsemassa. Tämä johtuu suurimmaksi osaksi

siitä, että ne paikannimet, joihin useat sukunimet perustuvat, sisältävät usein luontoa kuvaavia termejä, joiden joukossa on eri puulajien nimiä. Nimissä esiintyvät puulajit heijastelevat jossakin määrin kyseisten puulajien esiintymisalueita. Jalava ja pyökki kasvavat vain Ruotsin eteläisissä osissa, missä niiden nimiä sisältävät sukunimetkin ovat yleisempiä, mutta yhtä lailla etelässä kasvavat puut tammi ja lehmus esiintyvät nimissä koko maassa niin Suomessa kuin Ruotsissakin. Nykyisissä sukunimissä puut nimien jälkimmäisinä osina vaikuttavat olevan yleisimpiä Ruotsissa kuin Suomessa. Myös puiden nimien leksikaalistuminen on Ruotsissa yleisempää. Syynä voi olla se, että kiinnostus uusien sukunimien luomista kohtaan on ollut Ruotsissa Suomea suurempaa. Lisäksi puusukunimien suosiota selittää se, että mielivaltaisesti yhdisteltyä luontoa kuvaavat sanat, kuten puulajien nimet, ovat jo pitkään olleet antoisia ja pidettyjä osia sukunimien muodostuksessa. Myös puun osat, kuten *blad* (lehti), *gren* (oksa), *kvist* (varpu), *rot* (juuri) ja *stam* (runko) esiintyvät sukunimistöissä – mutta niiden levinneisyys ja käyttö on jo toinen tarina.

Artikkeli on lyhennetty versio alkuperäisestä. Tekstissä mainittujen kaavioiden ja karttojen kohdalla on linkki alkuperäiseen ruotsinkieliseen artikkeliin. Kirjoittaja toimii Isofin nimistönhuoltajana. Tekstin on suomentanut Oona Ahokas.

Lähteet

Allard, A. (1920). *Lappträsk socken*. Helsingfors.

Blomqvist, M. (1988). *Från tillnamn till släktnamn i österbottnisk allmogemiljö*. Vasa.

- Blomqvist, M. (1993). *Personnamnsboken*. Loimaa.
- Brylla, E. & Leibring, K. (2021). Personnamnsvärd. Teoksessa S. Nytström (toim.), *Namn och namnforskning. Ett levande läromedel om ordnamn, personnamn och andra namn* (s. 213–222). Versio 2. Uppsala.
- Frändén, M. (2021). Efternamnens regionalitet. Teoksessa S. Nytström (toim.), *Namn och namnforskning. Ett levande läromedel om ordnamn, personnamn och andra namn* (s. 213–222). Versio 2. Uppsala.
- Förordade efternamn 2019–2021*. Material tillhandahållet av justitieministeriets nämnd för namnären. Helsingfors.
- Hedberg, J. (2021). Namnböcker och namnbyråer. En undersökning av statligt och kommersiell inblandning i ansökningar om nybildade efternamn åren 1925 och 1945. Teoksessa *Namn och bygd 109* (s. 127–143).
- Hyvärinen, E. ym. (toim.) (2019). *Suomen lajien ubanalaisuus: punainen kirja 2019*. Helsingfors.
- Karsten, T.E. (1923). *Svensk bygd i Österbotten nu och fordom. II Kulturnamn*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 171. Helsingfors.
- Lampinen, R. & Lahti, T. (2019). *Växtatlas 2018* [utbredningskartor/levinneisyyskartat]. Helsingfors Universitet, Naturhistoriska centralmuseet, Helsingfors. koi-vu.luomus.fi/vaxtatlas [2023-10-16]. CC BY 4.0.
- Leibring, K. (2017). Namn och nutidskänsla. Semantiska fält i nybildade efternamn. Teoksessa Schmidt, T. & Saerheim, I. (toim.) *Namn son kjelder. Rapport frå Den sekstande nordiske namnforskarkongressen på Jaeren folkehogskule, Kleppe 8.–11. Juni 2016*. (s. 133–145). (NORNA-rapporter 96). Uppsala.
- Manni-Lindqvist, T. (1994). Uusi sukunimiopas – Aakunaniemestä Öyriin. Teoksessa *Kielikello 4/1994*.
- Nimisampo = *Nimisampo: nimistötutkijan työpöytä*. Öppen semantisk portal med ortnamnsmaterial [levinneisyyskarttoja]. nimisampo.fi/fi [2023-10-16]. CC BY 4.0.
- Paikkala, S. (1995). Från olika namnsystem till ett enhetligt släktnamnsystem i Finland. Teoksessa *Slektnamn i Norden. Rapport frå NORNAs tjueforste symposium i Oslo 17.–20. september 1992*. (s. 109–127).
- Sahlgren, J. (1940). *Svensk namnbok 1940. På offentligt uppdrag utarbetad till vägledning vid val av nya släktnamn*. SOU 1940:10. Stockholm.
- TK = Tidning för kungörelser om efternamn*. Patent- och registreringsverket. Söderhamn. Namn kungjorda 2012, 2013 och 2015.

Juhani Niemi

Kansalliset suurmiehet Paavo Cajanderin innoittajina

Paavo Cajander (1846–1913) oli autonomian aikakauden suomenkielisistä runoilijoista yksi tunnetuimpia Aleksis Kiven jälkeen. Hän esiintyi 1870- ja 1880-luvulla kansakunnan tunteiden tulkkina, suosittuna juhlarunoilijana, ja parhaimmillaan hänen säkeensä saivat siipiä sävelten myötä. Cajander toimi alusta lähtien myös kääntäjänä ja pystyi suomentamaan taitavasti monista kielistä: ruotsista, saksasta, virosta ja unkaris-takin. Merkittävimmän työn suomentajaj-

na hän teki William Shakespearen näytelmien tulkkina. Tosin hänen suomennoksissaan englannista huomaa vaikutteita Shakespearen saksan- ja ruotsinkielisistä käännöksistä.

Cajanderin suomennostuotannosta vähemmälle huomiolle ovat jääneet ruotsin kielestä käännetyt teokset. Erityisen kiinnostuksen kohteeksi voi nostaa Cajanderin suhteen Runebergiin, mikä huipentui *Vänrikki Stoolin tarinoiden* klassikkokäännöksessä. Samalla voi pohtia Runebergin

vaikutusta Cajanderin omaan lyyriseen tuotantoon. Taustajuonteena tarkastelen fennomaanien, erityisesti Elias Lönnrotin ja J. V. Snellmanin, merkitystä Cajanderin aatteellisina esikuvina.

Paavo Cajanderin kosketusta ruotsin kieleen voi pohjustaa lähtien siitä kulttuurisesta ympäristöstä, jossa hän varttui ja kävi koulunsa 1850- ja 1860-luvulla. Cajanderin vanhemmat pitivät nahkuriliikettä Hämeenlinnassa ja perheen käyttökieli näyttää olleen ruotsi. Cajanderin koulujen – Hämeenlinnan yläalkeiskoulun ja siviilikyymnaasin – opetuskieli oli myös ruotsi. Tosin varsinkin siviilikyymnaasin henkeen vahvasti vaikutti snellmanilainen suomalaisuusliike: olihan lukion rehtorina Gustaf Erik Eurén, tunnettu suomalaisuusmies, kieliopin tekijä ja paikallisen suomenkielisen sanomalehden, *Hämäläisen*, toimittaja.

Cajanderin valmistuminen ylioppilaaksi sattui suomalaisuusliikkeen kannalta erityiseen saumakohtaan, vuoteen 1863, jolloin juuri Hämeenlinnan seudulla luotiin perustaa suomen kielen oikeuksille. Keisari Aleksanteri II allekirjoitti heinäkuun lopulla senaattori Snellmanin kanssa neuvotellun kieliasetuksen, joka takasi suomen kielelle tasavertaisen aseman virkakielenä, tosin kahdenkymmenen vuoden kuluessa.

Kun Cajander lähti syksyllä 1863 opiskelemaan Helsingin yliopistoon, hänellä oli valmiudet kirjalliseen toimintaan suomen kielellä. Olihan hän jo lukiovuosinaan seipittänyt pienen runoelman ”Suomenkielistä”, jossa ilmenee kalevalaisen runouden vaikutusta. Toisaalta tiedetään, että Cajander tutustui kouluaikanaan ainakin Esaias Tegnérin, J. L. Runebergin ja Z. Topeliuksen teoksiin alkukielellä. Tuleva runoilija

ja suomentaja valitsi alkuun oppialakseen botaniikan ja matematiikan, mutta vaihtoi ne pian suomen kieleen, kirjallisuuteen, historiaan ja filosofiaan. Kielistä hän opiskeli latinaa, saksaa ja ranskaa, jotka olivat osa estetiikan ja nykyiskansain kirjallisuuden opintoja.

Opiskeluaikoinaan, jotka johtivat maisterin tutkintoon keväällä 1873, Cajander kotiutui Hämmäläis-Osakunnan toveripiiriin, missä hänelle avautui mahdollisuuksia toimia nuorten fennomaanien rintamassa. Osakunnassa pidettiin arvossa omaa kieltä. Monista muista osakunnista poiketen hämmäläiset ylioppilaat kommunikoivat suomeksi. Ruotsin kieli pöytäkirjojen ja viestinnän välineenä syrjäytettiin osakunnassa. Suomen kielen asemaa vahvistettiin julkaisemalla omaa lehteä, *Hälläpyörää*, ja osakunnassa alettiin julkaista kaunokirjallista albumia, jonka nimeksi vakiintui *Kaijuja Hämeestä*. Kummankin palstoilla Cajander toimi aktiivina avustajana lyyrisillä teksteillään ja vähitellen myös käännöksillä eri kielistä.

Maljanesitys isänmaalle

Cajander oli innokkaana mukana esiintymässä osakunnan tilaisuuksissa. Erityisesti vuosijuhlissa, joita ruvettiin pitämään vakituisesti 1860-luvulta lähtien 1. lokakuuta, Cajander luki ääneen runojaan. Yhden ensimmäisistä julkaistuista teksteistään, joita hän ajan tapaan nimitti ”maljapuheeksi”, Cajander on lukenut vuosijuhlissa 1869. Se oli omistettu hänen akateemisille opettajilleen August Ahlqvistille ja Yrjö Koskiselle sekä Johan Gabriel Geitlinille, silloiselle Helsingin normaalilyseon latinanopettajalle, myöhemmälle Hämeenlinnan lyseon rehtorille.

Runonmuotoisessa puheessa kuvataan kaunopuheisesti ja korkealentoisesti työtä kansan hyväksi ja sitä verrataan pystytettävään temppeleihin, jonka tekemiseen ”mestarit on saatu, / kun toimen ohjissa on nero taattu”. Runon huipentumana puhuja toivottelee rakentajille onnea ja huudattaa: ”Ma muistokseen juon maljan pohjaan tään”. Tämän ensimmäisen maljapuheensa Cajander sai julkaistuksi sekä *Uudessa Suomettaressa* että kotiseutunsa lehdessä *Hämäläisessä*.

Tiedetään, että osakunnan vuosijuhlaan kutsuttiin oman aikansa suurmiehiä, edellä mainittujen lisäksi suomen kielen professori, *Kalevalan* kokoaja Elias Lönnrot sekä kansallisfilosofi J. V. Snellmankin saattoivat olla kutsuttuina paikalla. Vuoden 1872 vuosijuhlaan jo varttunut osakuntalainen Paavo Cajander oli jälleen saanut tehtäväkseen lukea lyyrisen puheen, jonka hän otsikoi ”Maljanesitykseksi isänmaalle”. Tällä kertaa säkeet lähtivät lentoon ja – vertauskuvallisesti – hakkautuivat marmorisiin. Runoelmasta tuli sittemmin ”Isänmaan” nimellä suosittu mieskuorolaulu, kun itse Jean Sibelius, toinen hämeenlinnaistaustainen merkkimies sävelsi sen. Tässä yhteydessä siteerattakoon vain sen tunteisiin vetoavaa loppusäkeistöä:

*Niin aina olkohon Suomenmaass!
Ain’ uljuutt’, uskollisuutta!
Kun vaara uhkaa, ne luokohot taas
Vapautta ja valoa uutta!
Tää maa se ei koskaan sortua saa.
Eläköön tämä muistojen, toivojen maa,
Eläköön, kauan eläköön Suomi!*

Runoelmaan liittyvässä omistuksessaan Cajander näyttää viitanneen paikalla olleisiin suurmiehiin, joitten rooliin kuului vastata heille osoitettuun puheeseen. Tilaisuudessa yleisön joukossa istunut nuori osakuntalainen, sittemmin kirjailijana tunnettu ja osakunnan kuraattorinakin 1880-luvulla toiminut Wilho Soini on myöhemmin (1929) muistellut maljapuheen vaikutusta:

Paavo Cajander esitti runon muodossa maljan läsnäoleville Lönnrotille ja Snellmanille, mutta ei maininnut siinä mitään Runebergistä, mikä oli varsin ymmärrettävää. Mutta Snellmanista se oli kerrassaan sopimatonta. Hän kiipesi puhujalavalle ja leuka väristen suuttumuksesta hän opetti, että Runebergiä ei saanut tällaisessa tilanteessa unohtaa. Kaikki olivat hämmästyneitä, ja ukko lähti puolittain vihaisena pois.

Sovinnollisena tunnettu Cajander koki oletettavasti tilanteen shokeeraavana. Epäilemättä hän siltä seisomalta näyttää ottaneen kansallisfilosofin moitteet kunia-asiakseen ja joutuneen pohtimaan, miten voisi hyvittää huomaamattomuutensa. Runebergin runouteen Cajanderilla oli toki tuntumaa jo kouluajoilta, ja 1860-luvun mittaan hän oli yritelty muokata kansallisrunoilijan säkeitä suomenkieliseen asuun. Näitä käännöskoikeita Cajander julkaisikin *Hälläpyörässä*. Eräänlaisena sovituksena Snellmanin silmissä hän sepitti myöhemmin 1870-luvulla runoelman ”Eräessä kansanjuhlassa”,

joka julkaistiin *Kaikuja Hämeestä* -albumissa 1878.

Runoelman yhdessä säkeessä kerrotaan Lönnrotista, joka ”löys ja kuoren taittoi / Ja salomaiden aarteet ilmi laitto / Ja maiden, kansain ihailtaviks toi”. Kuin tilaustyönä Cajander omistaa oman säkeistön niin Runebergille kuin Snellmanillekin, jotka omalla panoksellaan ovat täyttäneet tehtävänsä kansan hengen kohottajina:

*Ja salot viherjoi ja päivä koitti,
Ja lämmin liikkui yli vetten, maan,
Ja laulut kaikui, mahtavasti soitti
Nyt Runebergkin jättikanneltaan.
Uus aik’ on tullut, uuden ajan riennot
Nyt kulkee kautta maiden, täyttää tienot,
Mut kansan viel’ on verho silmillään,
Siks kunnes Snellman hengenvoimallansa
Pois loihiti peittehet, ja Suomen kansa
Tul’ omaa itseänsä näkemään.*

Snellmanin sanojen vaikutusta runoilija vertaa miekkaan, joka ”sydämmistä murtaa kylmän jään” ja joka yhdistää vanhat ja nuoret uhraamaan kansan alttarille ”etunsa, onnensa ja elämän”. Runoelman lopuksi runoilija nostaa vielä esiin Yrjö Koskisen Snellmanin työn jatkajana ja suomalaisuuden profeettana.

1870-luvun mittaan Runeberg tuli Cajanderille entistä tutummaksi, kun hän pääsi mukaan ns. Vänrikki-komiteaan suomentamaan *Vänrikki Stoolin tarinoita*. Lisäksi Cajander otti tehtäväkseen kääntää kaksi Runebergin erillisteosta, heksametrieepokset *Hannan* ja *Jouluillan*,

jotka G. L. Söderström julkaisi suomenoksina vuosina 1880 ja 1881. Tutkimuksessa on osoitettu, että näillä eepoksilla on ollut vaikutusta Cajanderin omaan runouteen. Erityisesti se näyttäytyy yhdessä hänen tunnetuimmista runoistaan, Suomen luonnon lyyrisessä ylistyslaulussa ”Salomaa”, joka on sepitetty samana vuonna kuin Runebergin *Hannan* suomennois ilmestyi.

Lönnrot, Runeberg ja Snellman allegorian sankareina

Snellmanin Cajanderille maljannostotilanteessa nostattamat haasteet tulevat konkreettisesti esille runoelmassa, jonka runoilija sepitti kansallisfilosofin syntymäpäivän kunniaksi valmistuneeseen juhlahulkaisuun *Ylioppilas-Albumi J. V. Snellman’ in 75 vuotisen syntymäpäivän muistoksi 12 p. Toukokuuta 1881*. Syntyi Cajanderin tunnetuin runoelma, suomalaisuuden nousua allegorisesti kuvaava teos, joka sai nimekseen ”Vapautettu kuningatar”. Tämänkin runoelman on sävelkielelle siirtänyt Jean Sibelius. Sibeliuksen säveltämänä kantaattina se kantaesitettiin Snellmanin syntymän 100-vuotisjuhlassa vuonna 1906.

Runon alkuluonnos viittaa kansansadun narratiiviin, satuun, jossa kehitellään kolmen veljeksien urotyön motiivia. Kolmen veljeksien tarina muuttui kuitenkin matkalla historialliseksi kertomukseksi. Linnahan suljetun kuningattaren – Suomi-neidon tai -äidin – vapauttajiksi lähtevät vuorollaan matkamies, runoruhtinas ja kypäräpäinen urho, jotka voidaan tulkitella Lönnrotiksi, Runebergiksi ja Snellmaniksi.

*Näin matkamies tuli kerran ja saapui linnan luo,
Ja linnasta laulut kuuli: oli tuttuja laulut nuo,
Ja rinta nyt syttyy hällä, tuli outo nyt käy sydämmeen,
Ja hän lähtevi mailleen jälleen ja ne laulavi kansalleen.*

*Ja on kuni ilma lämmin taas hengähtäis yli maan,
Runoruhtinaskin, ihastuin nyt, taas koskevi kanneltaan,
Ja soitto, ei ennen kuultu, sen kielistä nyt salamoi:
Siin' urhous, maine, lempi, pyhimmät elon tunteet soi.*

*Ken tuost' ei hurmautuisi? ken enää kylmäks jäis?
Ken miekkaa nyt ei tahkois, ken keihäst' ei terästäis?
Mut kuningatar hän linnass' yhä laulavi murheitaan;
Pois, pois vapauttaja viel' on, ties, saapuuko milloinkaan!*

*Oi, saapuu, saapuu! Tuolla mies joutuen kiirehtii,
Kypärästä välkkyvi päivä ja miekasta kuu sädehtii:
"Pelastettava maan on äiti!" hän huutavi kansallen,
Ja se soi kuni ukkosen ääni: "ken nyt mua seuraa, ken?"*

*"Oi turhaa, pois on poissa!" -- Käy vinhemmin hän vaan --
"Oi surmasi helmaan kiidät!" Ei katso hän taakseenkaan;
Ylös vuoren rinnett' astuu, jo saapuvi linnan luo,
Sadan miehen voimat hällä, kun ryntävi urho tuo.*

Runoelman lopussa linnan rautaportti murtuu ja sankari vapauttaa maan äidin vankeudesta. Lopulta kuningatar istuu taas valtaistuimellaan loistossaan, "ihanaishena niin kuin päivä ja kuuluna ympäri maan". Samalla kerrotaan, että vuoren huipulla linna "vuos vuodelta häviää, / pian maan tasallen kukistuu se, kivi ei kiven päälle jää".

"Vapautetun kuningattaren" ilmestyessä Runeberg oli joitakin vuosia aiemmin poistunut tuonpuoleiseen, Snellman eli

vain pari kuukautta syntymäpäivänsä jälkeen ja Lönnrotkin menehtyi muutaman vuoden päästä. Mutta Cajanderin runoteosta ei ollut tarkoituskaan lukea ajankuvana vaan projektiona tulevaisuuteen. Kuten "Maljanesityksen isänmaalle" myös "Vapautetun kuningattaren" tendenssi oli suunnattu sortovaltaa vastaan. Sellaisenaan runoelmat ennakoivat itsenäisyyttä, jonka aikaa ei Cajanderin suotu näkevän.

Kirjoittaja on Tampereen yliopiston Suomen kirjallisuuden emeritusprofessori.

Lähteitä

Cajander, Paavo: *Runoelmia*. Koonnut ja painosta toimittanut sekä elämäkerralla varustanut A.V. Koskimies. Kustannusosakeyhtiö Kirja 1914.

Laitinen, Kai: Cajander, Paavo. Runoilija, kääntäjä, yliopistonlehtori. – *Kansallisbiografia 2*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2003.

Niemi, Juhani: *Paavo Cajander. Suomentajan ja runoilijan muotokuva*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2007.

Soini, Wilho: Hämmäläisenä ylioppilaana 1870-luvulla. – *Kaikuja Hämeestä IX*. 60:nneksi vuosijuhlakseen julkaisi Hämmäläis-Osakunta. Tampere 1929.

Isofin vähemmistökielipalkinto 2024 myönnettiin Eeva Östbergille!

Parhaat onnittelut! Östberg toimii Suomen kulttuuri-instituutin kirjastonjohtajana. Hänen ansiotaan ovat muun muassa panostukset esteettömyyteen, digitalisaatioon sekä lapsiin ja nuoriin. Toiminta on hyödyttänyt koko maan suomenkielistä vähemmistöä.

Tekstin tie ensipainoksista myöhempisiin laitoksiin Kotuksen klassikkokorpuksen valossa

Joskus ajatellaan, että kieliasua saataan modernisoida vain käännettyä kirjallisuutta uudelleen julkaistaessa. Alun perin 1800-luvun lopulla tai 1900-luvun alkuvuosikymmeninä julkaistujen mutta nykypäiviin asti aina uusina painoksina ilmestyneiden suomalaisen kirjallisuuden merkkiteosten tarkastelu kuitenkin kertoo, että vain harvat teokset ovat kieleltään säilyneet ensipainostensa mukaisina.

Kotuksen tekstikorpuksiin kuuluu piehenkö Suomalaisen kirjallisuuden klassi-

koita -korpus, jossa on asemansa vakiinnuttaneiden suomalaisten kaunokirjailijoiden teoksia 1880-luvulta 1930-luvulle. Korpuksen tekstejä ei ole valikoitu eikä skannattu Kotuksessa, vaan ne on aikoinaan saatu lahjana teoksia sähköisiksi julkaisuiksi toimittaneelta yrittäjältä. Tämä on kertonut tekstien pohjautuvan teosten ensipainoksiin. On kuitenkin helppo havaita, että monet teokset pohjautuvat paljon myöhempisiin painoksiin, sillä useimpien kirjojen kieliasussa on piirteitä, joita

ei vielä käytetty teosten julkaisuaikaan. Esimerkiksi astevaihtelussa *k:n* heikon as-teen muotoja voitiin kirjoittaa toisin kuin nykyisin (*kulettaa* eikä *kuljettaa* mutta *seljän* eikä *selän*, Karlsson 1965: 10). Myös *i*-loppuisten diftongien merkintä oli pitkään vaihtelevaa (esim. *alottaa* eikä *aloittaa* mutta *tähtöinen* eikä *tähtönen*, normituksen vaiheista Kolehmainen 2014: 195–213).

Teoksia Kotuksen korpuksiin liitet-ässä klassikkokorpuksen teosten esitelyyn lisättiin vain maininta, että julkaistut tekstit voivat olla myös teosten myöhempien painosten mukaisia. Tekstien todellinen ikä jäi kuitenkin askarruttamaan, ja pyrin siksi nyt selvittämään, mihin laitoksiin korpuksessa olevat kaunokirjalliset proosateokset pohjautuvat. Havaintoni perustuvat näiden teosten ensimmäisten lukujen vertailuun.

Maiju Lassila ja Johannes Linnankoski ensipainostensa, Teuvo Pakkala toisten painostensa tuntumassa

Kirjailijoista suhteellisesti ottaen laajimmin ensipainostensa mukaisena on säilynyt Algot Untola (1868–1918), joka tunnetaan parhaiten nimellä Maiju Lassila. Toisilla salanimillä julkaistuihin kertomuksiin *Avuttomia* (1913) ja *Kuoleman rajoilla* (1915) ei ole tehty kielellisiä muutoksia. Vuonna 1911 ilmestyneestä teoksesta *Pojat asialla* on yleiskielistetty muutamia murteellisen diftongillisia muotoja (esim. *vetäseisin* 8 > *vetäisin* 376, *ärjäseisi* 23 > *ärjäisisi* 389), mikä kertoo tekstin palautuvan vasta myöhäiseen (1978) teosvalikoimaan. Myös Johannes Linnankosken (1869–1913) romaani *Laulu tulipunaisesta kukasta* (1905) on ensipainoksensa mukainen.

Teuvo Pakkalan (1862–1922) vuonna 1894 julkaistua romaania *Elsa* on korjailtu toisessa painoksessa (1903) hiukan (*enään* 8 > *enää* 10, *sydämmeen* 12 > *sydämeen* 14, huom. myös *köyhäinaukuuni* 25 > *köyhään huutokauppa* 27). Vuonna 1895 ilmestynyt novellikokoelman *Lapsia* tekstiä kirjailija on muokannut lauseiltaan uudeksi teoksen toiseen painokseen (1912). Vuotta myöhempiä *Pikku ihmisiä* on muuteltu Kootuissa teoksissakin (III, 1922) enää vain vähän (*tirkistäissä* 10 > *tirkistäessä*, 255; *häämöttäen* 10 > *häämöttäen* 255).

Minna Canth, Juhani Aho ja Joel Lehtonen lähinnä Kootujen teostensa mukaisina

Minna Canthin (1844–1897) teoksissa on vielä paljon murteellisuuksia ja arkaismeja (ks. Saarimaa 1925). Vuosina 1886–1892 ilmestyneet kertomukset *Hanna*, *Köyhää kansaa*, *Kauppa-Lopo*, *Lain mukaan* ja *Agnes* sekä vuosien 1893–1895 näytelmät *Sylvi* ja *Anna-Liisa* ovat korpuksessa Saarimaan kirjailijan Kootuihin teoksiin (I–IV, 1917–1920) editoimassa asussa. Saarimaa korjaili tosin vain Canthin oman ajan näkökulmastakin virheiksi katsomiaan muotoja (esim. *Köyhää kansaa* -kertomuksessa *kätkeyeesen* > *kätkeyeen* 87, novellissa *Agnes viimeiseksi* 197 > *viimeiseksi* 353). Vuonna 1890 ilmestynyt *Lehtori Hellmanin vaimo* on korpuksessa kuitenkin vasta paljon myöhemmän version (1981) mukaisena. Tässä kieliasua on tuntuvasti uusittu (*aijoin* 15 > *aioin* 13; *peloittaa* > *pelottaa* 7, *purasi* 4 > *puraisi* 7; *elä* 29 > *älä* 21; *jättäytyivät* 9 > *jättäytyivät* 9; *vartoo* 9 > *odota* 9).

Juhani Ahon (1861–1921) teoksen *Katajainen kansani ja muita vanhoja lastuja* ensipainos vuodelta 1899 eroaa selvästi myö-

hemmistä painoksista. Näissä julkaistujen lastujen järjestystä on teoksen alkupuolella muutettu ja loppupuolelle on lisätty vasta 1903–1905 kirjoitettuja lastuja. Korpuksessa oleva teksti noudattaakin vasta Ahon Kootujen teosten VI:ssa osassa (1921) julkaistua laitosta. Tässä astevaihtelun ja diftongien merkinnän muutosten lisäksi yhteen kirjoitettujen muotojen merkintää on yksinkertaistettu luopumalla usein yhdysviivoista (*kuninkaan-ajatus* 10 > *kuninkaanajatus* 8) ja etenkin heittomerkeistä (*ett'ei* 91 > *ettei* 18). Teoksen aloittava ruotsin mallin mukainen muodollinen subjekti on kuitenkin kiireen vilkkaa korjattu jo vuoden 1899 toisessa painoksessa (*Se ei ole suinkaan sattuman oikku* > *Ei ole sattuman oikku*). Myös Ahon vuosina 1906–1908 julkaistut *Minkä mitäkän* -alkuisiksi nimetyt matkakirjat noudattavat vasta Kootuissa teoksissa (VI, 1921) julkaistuja laitoksia (esim. Italiasta kertovassa kirjassa *kulettiin* 16 > *kuljettiin* 188; Tyrolista *pakkaisaamu* 9 > *pakkasaamu* 277). Vuonna 1921 julkaistun *Lohilastujen ja kalakaskujen* ensipainoksen tekstiasu on sen sijaan sama kuin Kootuissa teoksissa.

Joel Lehtosen (1881–1934) romaanista *Kerran kesällä* (1917) on korpuksessa jätetty pois teoksen sivun mittainen alaotsikko. Muuten teksti näyttäisi noudattavan teoksen ensipainosta, mihin viittaavat myös eräät vasta Kootuissa teoksissa 1934 korjatut kirjoitusasut (*kulttuurin* 19 > *kulttuurin* 19, *tiedä* 220 > *tierä* 195). Vuonna 1918 ilmestyneen *Kuolleet omenapuut* -kertomuksen ja sitä 1919–1920 jatkaneen *Putkinotko* -romaanin muutamit muodot taas paljastavat, että teksti pohjautuu vasta Kootuissa teoksissa (VII, 1935) julkaistuun laitokseen. Tässä mm. supistumia ja refleksiivimuoto-

ja on alettu korjailla (kertomuksessa esim. *pursuu* 12 > *pursuaa* 10, *painaikse* 13 > *painaiksen* 11; romaanissa huom. myös *seljät* > *selät* 131; editoinnista ks. Tarkka 1986).

Arvid Järnefelt ja kielenkorjailun pitkät linjat

Arvid Järnefeltin (1861–1932) esikoisromaani *Isänmaa* vuodelta 1893 on hyvä esimerkki teoksesta, jonka kieliasua kirjailija korjaili moneen kertaan ja teki siihen sisällöllisiäkin muutoksia (Koppinen 1986b: 633–634). Jo teoksen kolmannessa painoksessa 1913 on korjailtu aiemmin *i*:ttömiä kirjoitettuja muotoja ja enimmäkseen luovuttu liitepartikkelien edelle merkitystä loppukahdennuksesta (esim. *sinnepään* 24 > *sinnepäin* 23). Järnefeltin teoksia -sarjassa 1926 julkaistussa laitoksessa on lisäksi korjailtu mm. pitkävokaalisia supistumia (*taukoomaan* 18 > *taukoamaan* 25) ja vahva-asteisia partitiivimuotoja (*ikkunata* 21 > *ikkunaa* 30). Tässä editiossa on lisäksi korjailtu kongruenssia (*hytkäytti* 27 > *hytkäyttivät nämät sanat* 37), prefiksiverbejä (*läpikäytyään sen* 30 > *käytyään sen läpi* 40), sijavalintoja (*jalan polkasemisella* 14 > *jalalla polkaisten* 21) ja muutakin (*ja Niemelällä ei ole* 28 > *eikä Niemelällä ole* 39). Järnefeltin kuoleman jälkeen joitain muutoksia on tehty vielä Valituissa teoksissa (1953) julkaistuun laitokseen, johon korpuksessa julkaistu teksti pohjautuu (esim. *vähensivät äänensä* 3 > *alensivat äänensä* 4).

Vuoden 1904 *Elämän meri* -novellikoelman korjaukset kulkevat samaa rataa Valittujen teosten (1953) sana- ja lausetason muutoksiin (*arvoittelemaan* 14 > *arvailemaan* 182; *kaikki mikä muka tarkoitti lämmittää* 20 > *kaikki minkä tarkoitus oli muka lämmittää* 185). Vuonna 1906 ilmestynyt

Maaemon lapsia on korpuksessa sen sijaan Teoksia-sarjan (III, 1926) mukaisessa asussa. *Veneh'ojalaiset* (1909) on säilynyt ensipainoksensa mukaisena (Koppinen 1986a: 96), mutta vuonna 1925 julkaistun *Greetan ja hänen herransa* teksti palautuu jälleen Valittuihin teoksiin (1953). Vuosina 1928–1930 ilmestyneen *Vanhempieni romaanin* kieliasuun on tehty lähinnä lauseopillisia muutoksia teoksen toisessa painoksessa (1944). Tässä objektin sijan valintaa on korjailtu (*meidät 29 > meitä kielletään laatikkoja avaamasta 20*), kaksoispassiivista luovuttu (*herra, jota ei milloinkaan ennen oltu 53 > ollut talossa nähty 35*) ja erästä infinitiivirakennettakin muutettu (*Hän rakasti tarjoksella 35 > Hänestä oli hauskaa tarjoksella 23*).

Jalmari Finnen Kiljusen herrasväen niukat kielelliset muutokset

Jalmari Finnen (1874–1938) uusina painoksina vieläkin ilmestyviin *Kiljusen herrasväki* -kirjoihin ei ole tehty kovin paljon muutoksia. Sarjan 1914 aloittaneen *Kiljusen herrasväen* ensipainoksessa Helsingin satamassa on tosin vielä *venäläinen höyrylaiva* (21), jota autonomian ajan jäätyä taa on 1921 ensin selitetty lisäyksellä ”tämä tapahtui nimittäin venäläisvallan aikana” (21) ja jätetty sitten 1934 satamaan pelkkä *höyrylaiva* (16). Tästä viidennestä painoksesta käynnistyvät teoksen systemaattisetkin muutokset, etenkin *jälki*-sanan heikon asteen muotojen *j*-listitykset (esim. lauseessa *niin läksivät he kaikin jälestä 22 > niin ne kaikki läksivät jäljestä 18*). Vielä kuudennes- sa painoksessa (1939) korjaukset jatkuvat (*hälyytystä 29 > hälytystä 24, kotia 34 > kotiin 29*) erään paikannimen kirjoitusasun- kin osalta (*Söörnääsin 31 > Sörnäisten 28*).

Vuosina 1916–1917 ilmestyneet *Kiljusen*

Kiljusen herrasväki, kirjoittanut Jalmari Finne

KUVA: PETRI LAUERMA

herrasväen uudet seikkailut ja Kiljusen Plättä sekä sarjan 1925 päättävä *Kiljuset palaavat* näyttävät saaneen nykyisen asunsa samaan aikaan (1939), päätösosa lainasanojensakin osalta (*indiaani 13 > intiaani 10, babiaani 14 > paviaani 15*). Vuosina 1918–1919 julkaistut *Kiljusen herrasväki partiolaisina* sekä *Luru Kiljunen ja hänen hömppänsä* ovat kielellisesti asettuneet lähes nykyiselleen jo hie- man aiemmin (1935), 1940-luvulle asti uusia painoksiaan odottaneet vuoden 1921 *Kiljus- ten vallankumous* ja jo vuonna 1916 ilmestynyt *Kiljusen herrasväki satumaassa* vasta myöhemmin (1940 ja 1945). Teoksia ei siis enää editoitu kovin pitkään kirjailijan jo kuoltua.

Tapani Löfvingin seikkailut Kyösti Wilkunan kuoltua

Kyösti Wilkunan (1879–1922) vuonna 1911 ilmestyneen *Tapani Löfvingin seikkailujen* korjaukset on lähes kaikki tehty kirjailijan varhaisen kuoleman jälkeen. Teoksen vuonna 1926 ilmestyneeseen 3. painokseen ei ole korjailtu ainoastaan jo tutuksi käyneitä j:llisiä astevaihtelumuotoja ja i:llisiä diftongeja, vaan myös tarpeettomina pidetyt 1. persoonan pronominit on enimmäkseen poistettu ja sanajärjestyksiä on muutettu (esim. *Kun minä neljäntoista vuotiaana* 8 > *Kun neljäntoistavuotiaana* 13; *nyt - - oli - - aika -- heittää hitolle hanhenkynä* 16 - 17 > *hanhenkynä hitolle* 20). Lauserakenteita on joskus muutettu tuntuvamminkin (esim. *raapustella numeroita numeroiden jälkeen* 12 > *raapustella numeroita loppumattomiin* 17; *Olkoon kuitenkin sen verran sanottu* 13 > *Sanottakoon kuitenkin sen verran* 18). Myöhemmin teos ilmestyi Nuorison toivekirjastossa monina painoksina. Kirjan tekstiä on ainakin satunnaisesti muutettu (*Ennen kaikkea antoi mielikuvitukselleni työtä* 11 > *Ennen kaikkea kiihoitti mielikuvitustani* 346) vielä Wilkunan Valituissa teoksissa (1973), johon korpuksessa julkaistu teksti pohjautuu. Nuortenkirjana teos on hahmotettu käyttökirjallisuudeksi, jonka kieltä on sopinut aina tarpeen mukaan korjata.

Lopuksi

Vain harvat tutkituista teoksista ovat kieliasultaan ensipainostensa mukaisia. Tällaisia teoksia ovat Ahon *Lohilastuja ja kalakaskuja*, Järnefeltin *Veneh'ojalaiset*, Lassilan (toisilla nimimerkeillä julkaisemat) *Avuttomia* ja *Kuoleman rajoilla*, Lehtosen *Kerran kesällä* ja Linnankosken *Laulu tu-*

lipunaisesta kukasta. Ahon jo ensipainosta varten tuntuvasti korjailema teos (Niemenen 1934: 228–230) päätyi saman tien kirjailijan koottuihin teoksiin mutta Järnefeltin kiistelty avainromaani jäi omana aikanaan harvoin julkaistuksi (Koppinen 1986a, 1986b: 634), eikä Lassilan teoksista laadittu kokoomajulkaisua. Linnankoski oli puolestaan haluton muuttamaan romaninsa tekstiä (Rajala 1987: 536), kun taas Lehtosen myöhempiä muutostoiveita suitsi hänen kustantajansa (Tarkka 1986: 87).

Useimmat korpuksessa olevat teokset pohjautuvat vasta tekijänsä kootuissa teoksissa julkaistuihin laitoksiin, joihin myöhemmätkin julkaisut (kuten esimerkiksi Kodin Suuret Klassikot -sarjan osat) useimmiten perustuvat. Koottuihin teoksiin on tosin tehty muutoksia hyvin vaihtelevasti. Canthin teoksia on korjailtu enää vähän, kun taas Ahon, Lehtosen ja Pakkalan useimpien teosten kieliasua on modernisoitu osin jo kirjailijan omasta toimesta tai toiveesta. Ensipainos ei aina ole kirjailijankaan lopullinen näkemys teoksestaan. Monia kirjoja on tosin korjailtu vielä tekijänsä kuoleman jälkeen julkaistuissa valituissa teoksissa tai muissa uusintapainoksissa. Canthin *Lehtori Hellmanin vaimo*, useimmat Järnefeltin teokset, Lassilan *Pojat asialla*, Finnen enimmäkseen *Kiljus*-kirjat sekä Wilkunan *Tapani Löfvingin seikkailut* palautuvat tekstiltään vasta tällaisiin laitoksiin.

Kustantajien tavoitteena on ollut pitää teosten kieliasua ymmärrettävänä ja huolitellun oloisena, mikä on näkynyt etenkin oikeinkirjoituksen korjailusta kirjakielen muuttuneiden normien mukaisiksi. Muutenkin paljon muutettavaa on ollut etenkin

vuosisadan vaihteen kummankin puolen ilmestyneissä Ahon ja Järnefeltin töissä. Mutta vaikka Ahon teksteihin on jätetty murteellisuuksia ja arkaismeja, yksittäisiä svetisismejä on hyvinkin varhain korjailtu. Tämä ei ole yllättävää, kun muistaa tuolloisen kielenhuollon jyrkästi ruotsalaisuksiin suhtautuneet asenteet (joista ks. Kolehmainen 2014: 175–188). Kielenkäytöstään tarkan Järnefeltin tekstienkin korjaukset keskittyvät loppupäästään juuri ruotsalai-

suuksina pidettävissä olevien rakenteiden muutteluun. Teosten kielellinen editointi on näin peittänyt näkyvistä, kuinka ruotsinvoittoisesti merkittävät kansalliskirjailijatkin ovat saattaneet alun perin kirjoittaa.

Kirjoittaja toimii tutkijana Kotimaisten kielten keskuksessa.

Suomalaisen kirjallisuuden klassikoita -korpus kaino.kotus.fi

Kirjallisuutta

Karlsson, Göran 1965: Piirteitä suomen yleiskielen kehityksestä 1900-luvulla. – *Virittäjä*, 9–17. Helsinki: Kotikielen Seura.

Kolehmainen, Taru 2014: *Kielenhuollon juurilla. Suomen kielen ohjailun historiaa*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 174 / Suomi 204. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. kaino.kotus.fi

KSK = Kodin Suuret Klassikot.

Koppinen, Tapio 1986a: Toimittamisesta. – *Arvid Järnefelt I*, 96. KSK. Espoo: Weilin & Göös.

Koppinen, Tapio 1986b: Viitteitä ja selityksiä. – *Arvid Järnefelt II*, 633–634. KSK. Espoo: Weilin & Göös.

Nieminen, Kaarlo 1934: *Juhani Ahon sanataide*. Porvoo: WSOY.

Rajala, Panu 1987: Viitteitä ja selityksiä. – *Johannes Linnankoski*, 535–539. KSK. Espoo: Weilin & Göös.

Saarimaa, E. A. 1925: Minna Canthin kielestä. – *Kielen ja tyylin alalta*, 142–157. Porvoo: WSOY.

Tarkka, Pekka 1986: Toimittajalta. – *Joel Lehtonen I*, 86–88. KSK. Espoo: Weilin & Göös.

Korpuksessa olevien kaunokirjallisten proosateosten pohjana olevat editiot

Aho, Juhani 1921: *Kootut teokset VI*. Porvoo: WSOY. [Katajainen kansani; Minkä mitäkin Italiasta, Minkä mitäkin Tyrolista; Lohilaskuja ja kalakaskuja, samassa asussa kuin samana vuonna Lastuja-kokoelman osassa VIII]

Canth, Minna 1917: *Kootut teokset I. Kertomuksia. Edellinen osa*. Helsinki: Otava. [Köyhää kansaa; Hanna]

1919: *Kootut teokset II. Kertomuksia. Jälkimmäinen osa*. Helsinki: Otava. [Kauppa-Lopo; Lain mukaan; Agnes]

1920: *Kootut teokset IV. Näytelmiä*. Helsinki: Otava. [Sylvi; Anna-Liisa]

1981: *Lehtori Hellmanin vaimo – Työmiehen vaimo*. Hämeenlinna: Karisto.

Finne, Jalmar 1935: *Kiljusen herrasväki partiolaisina*. 3. p. Helsinki: Otava.

1935: *Luru Kiljunen ja hänen hömppänsä*. 2. p. Helsinki: Otava.

1939: *Kiljusen herrasväki*. 6. p. Helsinki: Otava.

1939: *Kiljusen herrasväen uudet seikkailut*. 6 p. Helsinki: Otava.

1939: *Kiljuset palaavat*. 2. p. Helsinki: Otava.

1939: *Kiljusen Plättä*. 3. p. Helsinki: Otava.

1940: *Kiljusten vallankumous*. 2. p. Helsinki: Otava.

1945: *Kiljusen herrasväki satumaassa*. 2. p. Helsinki: Otava.

Järnefelt, Arvid 1909: *Veneh'ojalaiset*. Helsinki: Vihtori Kosola.

1926: *Maaemon lapsia. Teoksia III*. Porvoo: WSOY.

1944: *Vanhempieni romaani*. 2. p. Porvoo: WSOY.

1953: *Valitut teokset*. Helsinki: WSOY. [Isänmaa; Elämän meri; Greta ja hänen herransa]

Lassila, Maiju [nimellä J. I. Vatanen] 1913: *Avuttomia*. Helsinki: Otava.

[nimellä Irmari Rantamala] 1915: *Kuoleman rajoilla*. Helsinki: Otava.

1978: *Pojat asialla. Kuolleista noussut – Liika viisas – Pojat asialla*. Hämeenlinna: Karisto.

Lehtonen, Joel 1917: *Kerran kesällä*. Helsinki: Otava.

1935: *Kuolleet omenapuut – Putkinotko 1–17. Kootut teokset VII*. Helsinki: Otava.

Linnankoski, Johannes 1905: *Laulu tulipunaisesta kukasta*. Helsinki: WSOY.

Pakkala, Teuvo 1903: *Elsa*. 2. p. Helsinki: Otava.

1912: *Lapsia*. 2. p. Helsinki: Otava.

1922: *Pikku ihmisiä. Kootut teokset III*. Helsinki: Otava.

Wilkuna, Kyösti 1973: *Tapani Löfvingin seikkailut isonvihan aikana. Valitut teokset*. Hämeenlinna: Karisto.

Uudissanoja Kielitoimistosta

Alla olevan listan sanat ja sanaliitot ovat esimerkkejä Nykysuomen sanatietokantaan alkuvuoden 2024 aikana tehdyistä kirjauksista. Uudissanatietokantaa kartutetaan Kotimaisten kielten keskuksessa. Sähköinen sanakirjo on uusille sanoille paitsi kotipesä myös odotushuone: mikäli ilmaukset vakiintuvat kielenkäyttöön, voidaan harkita niiden lisäämistä yleiskielen keskeisiin sanavarjoja esittelevään Kielitoimiston sanakirjaan.

ananasmansikka Yhdysvalloissa kehitetty valkoinen mansikkalajike, jossa on ananaksen aromia

cheapflaatio (engl. cheap + inflation) ilmiö, jossa elintarvikkeen ainesosia vaihdetaan halvempiin ja usein huonolaatuisempiin vaihtoehtoihin samalla kun tuotteen hinta nousee. (Vrt. vuonna 2022 puhuttanut shrinkflaatio, jossa tuotekokoa pienennetään mutta hinta pysyy ennallaan.)

crookie (engl. croissant + cookie) Pariisissa kehitetty leivos, joka valmistetaan täyttämällä kroissantti keksitaikinalla ennen uudelleen paistamista

EU:n tarkkailuluokka (kuv.) nimitys Euroopan komission erityisseurannalle, joka koskee sellaisia EU:n jäsenvaltioita, joiden julkisen talouden alijäämä on yli 3 prosenttia bruttokansantuotteesta

farkkumuna suuri denimpäällysteinen munarakennelma, josta Suomen Euroviisu-edustaja Windows95man kuoriutui kilpailuesityksessään. Kotuksen kuukauden sana helmikuussa 2024.

hakurei (jap.) vaalea ja mehukas mininauris. Kasvis on erityisen suosittu Japanissa, mutta sen suomalaisversiota alkoi näkyä kauppoissa hakurei-nimellä markkinoituna alkuvuonna 2024.

itsehoitokuutio koppimainen mittauspiste, jossa terveydenhuollon asiakas voi tehdä itse tiettyjä mittauksia ennen vastaanottoa

ketoroonilaatikko (ark.) ketogeeniseen ruokavalioon sopiva makaronilaatikko

lahari ”kylmä laava”, tulivuoren purkauksessa syntyvä mutavyöry, joka koostuu tuhkasta, hiekasta ja kivistä. Nimitys on lähtöisin Jaavan saarelta.

laiskanliina Aku Ankka -lehdessä käytetty nimitys riippumatosta (vrt. laiskanlinna)

maastopalovaroitus säätiedotuksessa annettava varoitus maastopalon uhasta. Nimitys korvasi aiemmat ruohikkopalo- ja metsäpalovaroitukset 1.1.2024 alkaen. Kotuksen kuukauden sana toukokuussa 2024.

oikeushoitaja terveydenhuollon ammattilainen, joka hoitaa uhreja ja rikoksista epäiltyjä sekä kerää lääketieteellisiä todisteita oikeudellista käyttöä varten. Suomen ensimmäinen oikeushoitajakoulutus järjestettiin keväällä 2024 Tampereen ammattikorkeakoulussa.

pikasarja nopeasti ja halvalla tuotettu, pisimmillään parin minuutin jaksoista koostuva (usein väkivaltainen) tv-sarja, joka on tarkoitettu puhelimen ruudulta seurattavaksi. Genre on villinnyt etenkin Kiinassa.

poliittinen lakko lakko, jolla pyritään vaikuttamaan poliittisiin päättäjiin (oman alan työehtojen sijaan). Lakkoja oli runsaasti syksyllä 2023 ja alkuvuonna 2024.

puumailla (ark.) havitella nuorempaa miestä (seksi)kumppanikseen

salmiakki (kuv.) eräs suomalaiskissoilla esiintyvä, geenimutaatiosta johtuva väriyyppi. Salmiakkiturkkisilla kissoilla on selkäpuolellaan karvaa, joka on tyvestä värillistä (yleensä mustaa) mutta kärjestä väritöntä (valkoista).

saranakorkki virvoitusjuomapullon tms. pakkauksen korkki, joka pysyy kiinni pakkauksessa. Korkki on EU:n uuden kertakäyttömuoveja koskevan direktiivin mukainen.

torjantai (leik., torstai + perjantai) perjantaivapaata ja pitkää viikonloppua edeltävä torstai

yleistuki hallituksen valmistelema uudenlainen sosiaaliturva, johon on tarkoitus yhdistää nykyisiä etuuksia

älyhuulipuna huulten kuntoa mittaava ja kosteutustarpeeseen mukautuva huulipuikko

Ilona Paajanen

Kirjoittaja on Kielitoimiston sanakirjan toimittaja. Kuukauden sanat löytyvät Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivuilta osoitteesta kotus.fi/nyt/kuukauden_sana

Puusanasto

Sanaston on koonnut
Oona Ahokas

ruotsi	latina	suomi
al	<i>Alnus</i>	leppä
gråal	<i>Alnus incana</i>	harmaaleppä
alm	<i>Ulmus</i>	jalava
skogsalm	<i>Ulmus glabra</i>	vuorijalava
ask	<i>Fraxinus excelsior</i>	saarni
asp	<i>Populus tremula</i>	haapa
björk	<i>Betula</i>	koivu
glasbjörk	<i>Betula pubescens</i>	hieskoivu
vårtbjörk, hängbjörk	<i>Betula pendula</i>	rauduskoivu
bok	<i>Fagus sylvatica</i>	pyökki
ceder	<i>Cedrus</i>	setri
ek	<i>Quercus robur</i>	tammi
en	<i>Juniperus communis</i>	kataja
fläder	<i>Sambucus nigra</i>	mustaselja
furu	<i>Pinus sylvestris</i>	honka, mänty, petäjä
getapel	<i>Rhamnus</i>	paatsama
gran	<i>Picea abies</i>	kuusi
hassel	<i>Corylus avellana</i>	pähkinäpensas
hagtorn	<i>Crataegus</i>	orapihlaja
havtorn	<i>Hippophaea rhamnoides</i>	tyrni
hagg	<i>Prunus padus</i>	tuomi
hästkastanj	<i>Aesculus hippocastanum</i>	hevoskastanja
lager	<i>Laurus nobilis</i>	laakeripuu
lind	<i>Tilia cordata</i>	lehmus
lärk	<i>Larix decidua</i>	lehtikuusi

ruotsi	latina	suomi
lönn	<i>Acer platanoides</i>	vaahtera
oliv	<i>Olea europaea</i>	oliivipuu
oxel	<i>Sorbus intermedia</i>	ruotsinpihlaja
palm	<i>Arecaceae</i>	palmu
pil	<i>Salix</i>	paju
poppel	<i>Populus</i>	poppeli (haapa)
rönn	<i>Sorbus aucuparia</i>	kotipihlaja
syren	<i>Syringa</i>	syreeni
sälg	<i>Salix caprea</i>	raita
tall	<i>Pinus sylvestris</i>	mänty, honka, petäjä
tuja	<i>Thunus</i>	tuija
vide	<i>Salix</i>	paju

KUVA: DANIEL GRÖNJORD

Isofin meänkieliseminaari 2023

Nuvemperissä Kielen ja kansanperinteen instityytti piti meänkieliseminaarin Luulajassa. Meänkielen kielihuoltajat Elina Kangas ja Meri Alarcón järjestit päivän ja juonsit prukrammin. Kielelneistäjät Göran Lahti, Susanna Lörstrand Unga, Adam Sellén ja Britta Tervaniemi esittelit meänkielen kielikeskuksen tehtäviä ja menossa olevia projektia ja näin alko päivän seminaari 9 päivä nuvemperiä.

Paikan päälä pysty kans nähä messu-pöytiä ja tervehtiä pöytien pitäjjiä jotka oli Kielen ja kansanperinteen instityytti (Isof), Meänmaa-föreninki, Meänkielen resursipipluteekki, Polarbibblo ja Svenska

Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset (STR-T).

Ensimmäinen prukrammikohta oli STR-T:n projektityöntekijän Emma Kiviniemen *Kieli laittaa ja valet voittaa! – Fake it until you make it!*, jossa Emma presenteerasi erilaisia projektia joita hään oli tehny ja monet hyvät resyltaatit näytti kunka tykätyt kaikki meänkielitalpahtumat oon ollu. Loistava esimerkki oli peli joka oon kehittymässä joka voi auttaa meänkielen oppimisessa. Emma kans puhu omasta meänkielen oppimisesta ja kunka hään ei hävenny hänen kielestä vaikka ei osanu vielä kaikkea, hään vain jatko puhumista. Näin hään haluaa

Isosfin meänkieliseminaari 2023.

KUVA: ISOF

ette toisetki oppii, jättää kielispärrin ja jatkaa puhetta vaikka ei ehkä oikein uskala.

Toinen kohta prukrammissa oli *Meänkieli ja laulu. Mikä merkitys laulula oon uuen kielen oppimisessa?*, jossa petakooki Astrid Kruukka kerto laulun merkityksestä ja anto esimerkkiä sitä kautta. Kaikki yleisössä sai laulaa Astridin kans, ja tehdä liikkeitä laulun mukhan. Yksi näistä opettavista lauluista oli ”Nimisoppa” joka inspiroi, ja muutaman laulun voi löytää Met Nuoret -kotisivulta kielipaketin materiaalissa. Näin hään presenteerasi hänen työtä kläpitten kans ja samala anto kehittävän pausin yleisön istumisesta. Astrid ker-

to kans omasta meänkielestä, ette jos joku kyssyy niin hällä oon kaksi äitinkieltä. Tämä oli hälle tärkeä opetus ja ajatus.

Myöhemin Luulajan Charlottendalin esikoulu presenteerasi meänkielisen osaston reisu. Osasto nimeltä Väylä saathiin käynthiin ja koko esikoulu piti paneelipuhuttelun missä net kerto miten osasto tänä päivänä toimii. Väylän petakookit Mia-Maria Engberg, Rose-Marie Groth ja rektori Kirsi Lagerdahl esikoulusta ja Luulajan kunnan kouluseeffi Maarit Enbuske ja strategi Anne-Mari Angeria Luulajan kunnasta puhu. Tämä oli hyvä puhelu ja monta asiaa tuli esile, esimerkiksi ette oli

aluksi vaikeaa löytää meänkielisiä työläisiä ja jos tuli suomalaisia hakioita niin oli vaikea selittää niille ette se ei oikein ollu meänkieltä mitä het puhuva. Monet ei tiä mikä ero oon meänkielelä ja suomen kielelä. Ja esikoulun ajatus oon kans alottaa ajatuksesta ette oon tärkeää olla tutkittu ja tietheelinen pohja niitten työle, ja net ovva puhutellu Lena Hussiä tästä asiasta, joka oon tunnettu kielen revitaliseeringin tutkija. Paljon kans hyviä esimerkkiä oethin ylös siitä ette miten vois alottaa samanlaisen esikoulun, yleisöllä oli monta kysymystä, ja puhelu oli kehittävää.

Prukkammin viiminen kohta oli *Teach the children to speak the language (Opettää lapsia puhumaan kieltä) – Vabvat kielimallit meänkielele*, jossa puhu tutkija Inga Lill Sigga Mikkelsen, Norjan arkti-

sesta yniversiteetistä (UiT). Inga Lill Sigga Mikkelsen oon yli-insinööri Norjan arktisessa yniversiteetissä missä hään tekkee töitä saamen kielen kieliteknologian kans. Hään oon ollu pitkhään enkaseerattu sen kans ette saamen koulutus esikoulussa ja koulussa antas hyvät kielelliset resyltaatit – ette lapsista, joile tarjothaan saamen opetusta, tosisti tulis saamenkielisiä. Tässä esitelmässä Inga halusi pohtia mitä tarttethaan siihen ette lapsista tulis protyktiivisesti meänkielisiä. Hään otti kans ylös esimerkkiä ette miten tätä vois tehdä, ja ettei tämä meän nykyinen koulusysteemi kaksikielisyyestä oikein toimi. Jos halvaa ette lapsi oppii kielen niin häätyy ajatella samala mallila ko ruottinkieleläki. Yksikielisellä strategialla niinku ruottiaki oppii, niin näin opettaa ja ajatella kans

Inga Lill Sigga Mikkelsen

KUVA: ISOF

meänkielen kans. Upottua kiehlen ja ”unheuttaa” ruottin sen aikana ko meänkieltä opettaa eli oppii. Ette näinhän met kaikki olema ruottin pienenä oppinheet, ja niin oon hyvä kans ajatella muitten kielitten oppimisessa. Sigga Mikkelsen kans jatko ajatusta ja kerto ette ei voi annostaa kieltä pikku porsuunissa, ette funktionelli kaksikielisyys ei toimi. Tämä prukrammikohta nosti ja inspiroi monta ajatusta, ja monet oli ilosia siitä ette nähä miten tämmöset tutkimukset oli toiminu saamelaisessa kontekstissa.

Viiminen kohta oli ylheisö itte, loppusanat ja utvärdeerinki. Kysymykset mitkä

ihmiset sai oliva: Mitä otama matkhaan tästä päivästä? Kunka tästä etheenkäsin? Toihveita ens vuen seminaarile? Ja monet oli tyytyväisiä seminaariprukrammista, ja varsinki Inga Lill Sigga Mikkelsenin tutkimuksesta, joka oli monesta antava. Monet oli sitä mieltä ette seminaari oli hyvä, ja hyvä jos tullee joka vuosi. Monet oli kans sitä mieltä ette enemmän tutkijoita, ette voima yhdessä hunteerata ja kehittää meänkieltä hyvästä pohjasta.

Kirjottaja oon töissä meänkielen kieleneistäjänä Isofissa. Met Isofissa otama mielelä vasthaan ehotuksia siitä mitä teemoja ens vuen meänkieliseminaarissa vois olla, lähättäkää ehotukset meän meihlin: meankieli@isof.se

Tykkää Isofista [Facebookissa!](#)

KORT OM INNEHÅLLET – PÅ SVENSKA

- 3** Chefredaktörens spalt.
- 4** Petra Saarnisto skriver om trädrelaterade, finskspråkiga efternamn.
- 8** Leila Mattfolk har skrivit en artikel om trädrelaterade efternamn i svenskspråkiga Finland och i Sverige. Oona Ahokas har översatt en sammanställning av artikeln.
- 19** Juhani Niemi skriver om Paavo Cajander. Cajander var en av de största poeterna i Finland under autonomin.
- 24** Isofs minoritetsspråkspris 2024 gick till bibliotekarie Eeva Östberg.
- 25** Petri Lauerma skriver om hur skönlitterär text förändras i första upplagor och senare upplagor. Fokus är på finska författare från 1880-talet till 1930-talet.
- 32** Ilona Paajanen har sammanställt en lista över nyord i finskan.
- 34** Trädordlista: svenska, latin och finska. Sammanställt av Oona Ahokas.
- 36** Meri Alarcón skriver på och om meänkieli.
- 40** Sammanfattning på svenska.

Kieliviesti

Isofin ruotsalais-suomalaiset sanastot

- luovat yhtenäisyyttä ruotsin-suomalaiseen termistöön
- ovat hyödyksi niin kotona kuin työpaikalla

Tilaukset: 0200-27 55 55 tai suomi@isof.se

